

٤٩٩

٩٩١/٥٩

٩٩١/٥٩

٥٨

٥٨

الجمهورية العراقية

وزارة الثقافة والاعلام

دار الثقافة والاعلام الكردية

التسلسل رقم (١٤٥)

مؤز هكافى كورد

حسين جاف

٨٨٧/٢/١١
هه‌دیه / دله ئه‌قانه و شه‌کردیه

کۆماری عێراق
وه‌زاره‌تی رو‌شنییری و پاته‌یاندن
ده‌زگای رو‌شنییره‌و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی کوردی
زن‌جیره‌ی ژماره (١٤٥)

هه‌زه‌کانی کورد

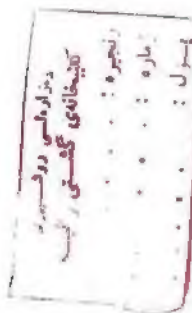
وه‌ر‌گیران و نامه‌ده‌کردنی

حسین احمد جاف

نووسینی

ئی . جهی . ئار

هینری فیلد

The Kurdish Tribes

By

E. J. R.

**The Anthropology of Iran
and Iraq**

By

Henry Field

نهم کتیه پیش که شه به گیانی پاکی دایکم سه زاده... ز توین
 همه فەرەج خەیات ئەو ئافەرەتە ی که خوشی ژیا نی کورده واری
 و خوشه و یستی کور دایه تی له دل و دهرووندا پروواند .
 .... حسین

پیشہ کی

ہم پرتوکی ہردستان .. ہرہمی دوو کومہلہ
 تینی بہرخی دوو پسوری بیگانہن کہ یہکہ میان زانا و
 ہٹروپولڈستی جیہانی بہناو بانگ (ہیزی فیلد) و دووم
 میشیان (ئی جی ٹار) کہ لیراسراوئکی ٹنگلیزی گرنگ بووہ
 لہ عراق پاشی داگیرکردنی لہ لایہن ٹنگلیزہ کان و ئاواوونوی
 رژی ئیمپریالیزی عوسمانیہ کان لہم نیشمانہ و تیگری
 ناوچہ کی گرتہ دست لہ سہرہ تائی ہم
 سہدہ یہ .. گرنگی ہم پرتو کہ لہوہ دایہ کہ
 باسی کومہلہ خیلکی کوردہ دکات کہ ناویان لہ ہیج سہرچاوم
 یہ کی تردا نہا تووہ .. ہم راستہش ہومان بو ساغ
 دہ کاتوہ کہ (فیلد) ی زانا لہ بہر چہن ہویہ کی زانستیانہ و
 (ئی جی ٹار) ی لیراسراو لہ بہر چہن ہویہ کی تایہت بہ ٹنگلیزہ
 داگیرکہرہ کان خویان و بہ ہر وہندہ کانیاہوہ لہ ناوچہ کہ ...
 ہم دوو پستورہ توانیوانہ ہر یہ کی بہ گویرہی توانایی خوی

وئەو ھەللانەي بۆي پەخساو بوون گەلئ شتى بە نرخ كۆيكەنەو
 لە بارەي خێلەكانى كوردەوارى و شۆتەنەوارەكانى نىانەو
 ... سەربارى ئەمەش بارى ئابوورى و توانايى سەربازى و
 گەرنكى ناوچەكەيان لە پرووى ئىستراتېيەتەو دەخەن بەرئىشك
 جگە لە ناوھىتان و ماساندنى پياو گەورەكانيان ئەوشانەي
 باسەن كردن زياتر پەيوەنديان بەتېيىنى بەكانى (ئىجى ئار) ەو ەيە
 كە لەم پەرتوو كەدا جىگەيان بۆتەو سەربارى تېيىنى بەكانى
 ھىنرى فيلد كە ئەوئش بەش بە حالى خوئ كۆمەلئ تېيىنى
 زانستيانەي دىكەي لەم پەرتوو كەدا خستۆتە بەر دەستى خوئەنەري
 بەرئزمان كە ئەك ھەر تەنھا نوئن سەربارەت بە خوئەنەري كورد
 و كىيخانەي كوردىەو بەلكو زياترئش گەلئ لەو گير و گرافتە
 ئەشرو پۆلۆزىانەمان بۆ رووندەكەنەو لە بارەي كۆمەلگاكەانى
 كوردەوارى و ئەژادى كوردەو لەبەر پۆشنايى زانست
 مێزوو ەو ە .

لەوانە بە بەلای ھىندى كەس لەم سەردەمەدا سەير بئ
 پەرتو كىكى ئاواھى بەجەب بگات كە باسى ھۆز و ھۆزايەتى
 بگات لەدوا چارەكى سەدەي يىستەمدا ... چونكە ئەم مەسەلە
 - پەروە بەشتىكى سەر بە رابووردو دەدرئتە قەلەم ئەگەر
 بەشتىكى دواكەوتوو دانەنرئ بەلام وەرەمى من بۆئەو جۆرە
 كەسانە ئەو بە كە ئيمەي كورد ھەر دەبئ وەك مىللەتائى ترلق و
 پۆكانى خۆمان بگيرئەو سەر بنجى پەسەنى خۆيان ... ئەمە
 تەنھا مەبەستى منە لە وەرگيران و ئامادە كردنى ئەم پەرتوو كە

شایه‌نی باسه تیینی به‌کانی کتیبه‌که‌ی فیلد زیاتر نه و هۆزانه
نه‌گرته‌وه که به‌شیوه‌ی گرمانجی خواروو و لوپی ناخافتن
ده‌که‌ن و نه‌وانه‌ی (ئی‌جی‌ئار) باسی نه و هۆزانه نه‌که‌ن که به
شیوه‌ی گرمانجی سه‌روو قه‌ده‌که‌ن .

زۆربه‌ی نه‌م تیینیانه نه‌گرته‌وه بۆ دوا سالانی سه‌ده‌ی
تۆزده‌هم و نه‌وجا بیستم جائه‌گه‌ر په‌راویژیکی زۆر له‌م کتیبه‌دا
نه‌بێ، نه‌وه له‌به‌ر نه‌وه که نه‌م تیینیانه — خۆیان له‌ خۆیاندا —
به‌تایه‌تی نه‌وانه‌ی (فیلد) په‌راویژی کتیبه به‌نرخه‌که‌ی (فیلدن)
که له‌ ژیر ناو و یشانی (ئێرۆپولوژیای ئێران) و
له‌ سه‌کاندا به‌چاب که‌شته‌وه .

به‌غدا

کانونی دووهمی ۱۹۸۵

(میدیه کان - ماده کان -)

● میدیه گان له و هه رتبه دا که ئە که وێته سه زاووی ناوچهی
فارسه کانه وه دانه نیشن (۱)

x « هیرودۆس IV - 37 »

● خێله میدیه کان دوو بهشن :
نشته جی و کوچه رین (۲)

x « بهراوێزی نووسینه که ی هیرودۆس - Lawrence »

● له ناو هه موو گه له ئێرانی به کاند له «نجیل» ی پیرۆزدا
ته نیا ناوی میدیه کان هاتوو (۳)

دی خانیکوف De Khanikoff Page - 343.

● «ئاشووری به کان سالی (۸۴۰) ی پیش زاین شالایان
برۆته سه ر نیشتمانی میدیه کان که ئە که وێته که وه کانسی
کوردستانی رۆژه لاتی ده راجه ی « ورمی » وه (۴) .
» سابس Sayce, P.P. 73.74.

● له پاشا وه هه لکۆلرا وه کانسی سه رده می ئە خه یی به کاند
وێنه ی هیچ ئافره تیک ی میدیایی به دی نا که ین - له وانه شه کورده
«فطری» به کان . واته لوره کان ئزیکترین هۆزی کوردین له ماده
کۆنه کانه وه (۵) .
Rawlinson, Vol.2 page 307

● میدیه کان و پروتومیدیه کان به نه ژاد ئاریایی (۶)

» Flinn, P.P. 33 »

● کورده کان له نه ته وهی میدیه کان (۷) .

Sir Wilson سیر ولسن

● په کڼ له ونو و سړاوۀ آشوریانۀی مده می تویه می پیش

زاین باسی مادای «Madai» و مادا «Mada» و میدز «Medes»
ته کات که له یتوان ده ریاجه ی ورمی و ده ستای په کانی همه داندا
گیرسابونه وه (۸) .

Henry Field, 1935, P.P. 6b.

هنری فیلد - سالی ۱۹۳۵ لاپره ۶ ب ۴ -

له سه رچاوه یونانی و لاتینی په کاندا ناوی کورد به م
شپوه یی لای خواره وه هاتوه : ک

گورد - Gord - «کورد - Kord - « (۹) .

Lawrence, L&c. cit.

● تاوه کوۀ مړوش کوردستان هر نیشتمانی ره گه زکی

جهره زه ی ره سن و مل هوړه . ناوچه کانی هم بهر و نه و بهری
رووباری دجله له ژړده سه لانی تور که کانه و به شه که ی تریشی
له ژیر کښی فارسه کاندایه . دوو سه د ختلی کورد له گل
هوزه کانیاندا له سه رووی مه شه د و چیا کانی خوراسان نیشه جی
بوون (۱۰) .

« مالکولم - Malcolm, Page. 23

● زمانی کوردی Kourdi بریتی به له تو خیزانی زمانی

و ژماره‌شيان «۷۹» هزاره (۱۱) .

« شوبری - Shobery - Page 20 -

● گوشه‌ی کوردستان له سهرده‌می کوندا به شویتنی
کاردۆکی به کان نهوترا (۱۲) .

« میجر فهره‌دریک میلنچن F. Milliagen..

● کورد میلله‌تیکي ناری نهژاده و درواسنی فارسه‌کانه
و فارسیش نیه (۱۳) .

« پرچارد - Prichard, P. 171 -

● به‌شیویه‌کی گشتی چاوی کوردان ره‌شه و گه‌وره‌تره
له چاوی نه‌فغانستانی به‌کان و .. که‌می چوار گوشه‌یه بۆیه له
چاوی دانیشتوانی رۆژئاوای فارس و تاجیک و پشتوویه‌کان
جیاوازه ..

به‌لام پشتوویه‌کان له کورده‌کان زیکترن وه‌ک له
قه‌ومه‌کانی تر (۱۴) .

[Khanikoff, Page 55]

کورده لوره‌کان له رووی بالا و هه‌یکه‌لی سروشتن به‌وه
له بالا و هه‌یکه‌له سروشتی به‌کی میدیه‌کان نه‌چی .

[Rawlinson Part - 2 P. 30] راولینسون

● به‌بینی راپۆرته‌که‌ی هوتوم شینده‌لەر Schindler
Houtum « ژماره‌ی کورد و له‌کی خێزان » (۱۳۵) هزار
خێزانه و « زولوتاریف » Zolotaref « ژماره‌یان به « ۶۰۰ »
هزار خێزان دانه‌ن (۱۵) .

× « بەرگی ۲ Curzon, 1892, Vol. 27. P. 492, 494 » کیرزن)

● وشەى کوردستان و شەپەکی جوگرافیایى تەواوو
شیاوی گشتی ناوچەکەیه کە پائایی و درێژیی ئەگاتە
« ۱۵۰ » هەزار میلی چوار گۆشەییە و کوردەکانی تێدا
نیشەچێن . زۆربەى زۆری خاکی ئەم ناوچەیه لە ژێر دەسلاتی
فارس و تورکدايە . . جا بۆ ئەوەی زیاتر لە نەرمەنی رەسەن و
نەژادی باوک و باپیرانی کوردەکان بگەین . . پێویستمان بە
لیکولینەوێکی تێر و تەسەلی زانستیانە هەیە . . چونکە ئەم
کارە هێشتا پۆشتەو پەرداخ نەکراوە . . بەلام ئەوەی کە
زانراوە ئەم گەلە بە ئەزاد ئەچنەووە سەرکاردۆخییەکانی
گۆزینقون . . چونکە لە رووی سەر و سیمای و رووالەت و
هەروا بەناوە کائشیاندا ئەچنەووە سەر کاردۆخییەکان و ئەم
وتەیش پێونیستی بە لیکولینەوێ فراون و قوتلەر هەیە

Curzon, Vol. I. P. 549-551

● کوردەکان خۆیان لەکن و بەشیکیان لە ناوچەى
کوردستاندا پەرت و بۆلون

پەرت و بۆلون (۷)

× « کیرزن Curzon, Vol. I. P. 549 - 551 »

● ژمارەى ئەو کوردانەى ئێستاکە لە ژێر دەسلەلانی
تورکەکاندا ن ملیۆن یان ملیۆن و نیوێک ئەبن و . ئەمە بێ جگە
لەو کوردانەى کە لە خورساندا کیرساو نەتەووە .

Lawrence L&C, cit. 7.

کورده‌کان به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی .. له دانیشتوانی
 تورکیای به‌شی ئاسیان به‌لام تورک‌نن و سه‌ر به خیزانی زمانه
 ئیرانی‌یه‌کانن .. کورده‌کان و ئه‌رمه‌نه‌کان نیازی نه‌وه‌یان هه‌یه
 ده‌ست به‌سه‌ر هه‌موو ناوچه‌ی ئاسیای بچوکدا بگرن و ژماره‌ی
 کورده‌کان خۆی ئه‌دات له دوو ملیون که‌س و زوره‌شیان له
 تورکیا له به‌شی ئاسیای دا ئه‌ژین و ئه‌وانی تریان له ئیران و
 ژماره‌یه‌کی‌شیان له گه‌ل قوقازمه‌کاندا پێکه‌وه ئه‌ژین .. شالاوه‌کانی
 مه‌غول و تورکه‌کان به‌هیچ جوړی کاریان تی نه‌کردن ..
 په‌شتاله و چاوپه‌ش و بالا ناوه‌ندین و لوتیان درێژ یاخود
 «مکوف» قوقزه زۆربه‌ی خێله‌کانیشیان گه‌رمیان و گوستان
 ئه‌گه‌ن (۱۸) .

x « رپلی - Ripley. p.p. 442. 452-

● کودراحه « Kudraha »

کاردوچی « Carduchi » .. ئه‌م وشه‌یه ره‌نگه

ئه‌که‌ورده‌یه‌ی نووسراوه‌ی مۆمه‌ری به‌کانه‌وه هاتین هه‌ر ئه‌مانه‌ش بوون
 که گزه‌ینه‌فۆن ناوی هه‌تاو (۱۹) .

« Curzon, 1802, Vol. P.P. 549 - 551 »

● مازینه‌ه‌ران کاتی خۆی له‌لایه‌ن کورده‌وه ئاوه‌دان‌گر-
 ساوته‌وه .. کوردی ناوچه‌ی کوردستان و مازینه‌ه‌ران
 به‌خه‌رتنه‌خانه‌ی گه‌له ئیرانی‌یه‌کانه‌وه و
 ئه‌مه‌ش له‌به‌ر له‌یه‌که‌چوونی زمان و سه‌ر و سیما و رواله‌ت و

روخساره وه .. به لام کوردی ناوچه کانی ناوهرامستی ئیران له
 هۆزه کانی تری کورد جیاوازن .. ته مهش له رووی کهله گهتی
 بالا و دهم و لوته باریک و جوان و دهم و لیو و چاوه کانیانه وه به
 به لام به گشتی گهلیکی توکن و لیوه کانیان ته نک و تهستورن
 و ددانه کانشیان وردن و قۆناغی گوپزانه وهن له تیوان هۆزه
 « 168. 2 »

نیشته جی کۆچهریه کاندایا

— هۆزه كانى — لهك و لور

لهك — « Lek »

بهينى راپورته كى « Houtum - Schindler »

• ژماره ى لهكى كورد خوى له « ۱۳۵ » هزار خيزان ئەدا (۲۰) •

« Gurzon, 1892. Vol. 2. P. 492 - 494 »

لهك وهك چينىكى كۆمهلايهتى ناوينكى ديارى نيه بهلام به
شيوهميهكى باو و بلاو له ناو كورد و لور و فەيلى و بهختيارى
و مامەسانى وهك چينىك و وهك بهشيك له لورەكان ناسراون
•• ئەم هۆز و خيلايهى سەرەوه تارادهميهك يەك رهگەز و
يەك بنهچه پيكدەهين •• ئەوى زاراوو ئەوهيه كه ژمارهيهك
لەم « لهكانه له ناوچهى ئوردەلان له نزيك له يلاوخهوه جي گير—
بوون و ژمارهشيان لەم ناوچهيهدا هزار خيزاينك ئەين و
لورەكان به كوردهكان ئەلين « لهك » (۲۱) •

Field, Antropology of Iran page, 627.

فيلد — ئەثرۆپۆلۆژياى ئيران

● لورەكان بهشيكى سەرەكين له هۆزه كانى « لهك » و
لهكيش كه مایهتى بهكن و نيستهجين رهنگه بابەتى « لور »

پتویستی به لیکۆلیه وهیه کی زۆرتر هه بێ بهلام ئه وهی که
 ئیسته لامان روونه که ئه مانه سه ره به و کۆمه له ئه ئۆلۆزیه ن که
 کورد په بوهندی په کی قول و سه ره کی پێشانه وه هه به ۰۰ له وانه
 — شه دیالیکتی لوری که من له فارسی وه نزیك بێ بهلام
 شیوهی به کارهێنانه که ی له گه ل زمانی کوردیدا جیاوازی په کی
 نه وتوی یه .

زۆر به ی زۆری نوسه ره کان لۆره کان به پاشماوه ی ئار —
 — یایه کۆمه کان دانه ن چونکه هه ره له که ژ و کتیه کانسی
 ئیسته ییدا په یدا بوون و شارستانی به تی حۆیانیا ن دامه زرا —
 — ندووه و هه ره له کۆنیشه وه له م شوته دا سه قام گیر بوون .

وشه ی «فهیلی» واتای (باخی بوو) ئه به خشی ۰۰ فارسه کانی ئه م
 سه رده مه به و که سانه ئه لین «لور» که گێژ و ساده و ساکار
 ۰۰ به پێزی سه ره ژمیر کردنی «راولینون — سالی ۱۸۳۶ ی»
 ژماره ی فهیلی به لۆره کان و تیره کانیان نزیکه ی «۵۶» هه زار
 خێزانه ۰۰ که چی له ولایه «لاپارد» سالی ۱۸۴۳ ئه لین ژماره یان
 «۴۹» هه زار خێزانه ۰۰ له لایه کی تره وه (راولینسون) ژماره ی
 بهختیاری په کان به «۲۸۰۰۰» خێزان دا ناوه ۰۰ که چی راپۆرتیکی تر
 که سالی ۱۸۸۱ ده ره چووه ژماره ی ئه م هه زانه مان به م جۆره ی
 لای خواره وه ئه داتی :

فهیلی و تیره کانی : «۲۱۰» هه زار
 بهختیاری و تیره کانی : «۱۷۰» هه زار

گوگیلو... هه‌ند : « ٤١ » هه‌زار

ئه‌وه‌شی که مه‌به‌سه‌ لیره‌دا ییلین ئه‌وه‌یه که ئه‌م سه‌رژ-
سه‌تری به‌ ژماره‌ی گشتی لوره‌کانی به‌ « ٤٢١ » هه‌زار که‌س
داناهه .

زاراوه‌ی فه‌یلی پتر په‌یوه‌ندی به‌ دانیش‌توانی پشتکۆوه
هه‌یه زیاتر له‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ ههریمی لوری بچووکه‌وه هه‌ین .
لوره‌کان له‌ رووی ٲاین و قه‌دو بالا‌ی سروشتی به‌وه به‌
تیکرای زۆر له‌ تیره‌ کۆنه‌کانی ئیران هه‌چن (٢٢) .
به‌رزایی بالا : ١٦٨ سانتیمتره .

× « دانیلوڤ » Danitov

مامه‌سانی

ئه‌مانه به‌شیکی سه‌ره‌کین له‌ تیره‌ی « له‌ک » و لقیکن له‌
« لوره‌کان » (٢٣) .

× « کیزون » Curzon, 1892 .

● دیالیکتی لوری « Luri »

بریتی به‌ له‌ شه‌ست خیزانی بچوکت‌ر و له‌ « ٨٤/٥٠٠ » که‌س
زیات‌ر گشت و گۆی ٲی ئه‌که‌ن و فه‌یلی و به‌خ‌تیارش هه‌ر
له‌وان (٢٤) .

× « شوبیری » Shoberi. P. 20 .

● کورده‌ فطری به‌کان واته‌ — لوره‌کان — له‌ رووی هه‌یکه‌ل
و قه‌د و بالا و شان وشه‌وکه‌ته‌وه له‌ گه‌ل ماده‌ کۆنه‌کاندا

● زولوتاریف - Zolotaref - سالی ۱۸۸۸ -
 ژماره‌ی لوریه‌کانی به «۷۸۰۰۰» کهس داناو به لام هۆتوم
 هیندلر - Houtum. Schindler - - ژماره‌ی خیزانی لور
 و به‌ختیاری به‌کانی تیکرا سالی ۱۸۸۴ به «۴۶/۸۰۰» خیزان
 داناو (۳۱) .

« Curzon, 1892. P. 491 - 492 ,

● گوهکیلو , Kuhcalus ,

سه‌رومیری سالی - ۱۸۸۱ - ده‌ری خستوه که له ئیران
 ژماره‌ی ئەم هۆزه «۴۱» هزار خیزانه .. هتد . ئەمانه به ره‌گه‌ز
 لورن .. قه‌شقای به‌کان که من له مان جیاوازن (۲۷) .

« Curzon, 1892. Vol. 2 P.P. 273 - 275 ,

Curzon, 1892. Vol. 2. P. 112 - 114.

● گۆران - Goran -

خیزانیکی کورده له ده‌ور و به‌ری کرمانشادا نیشته‌جه‌یه و
 به‌شیکی کۆچهره و ئەوی تریشی له تیوان مای ده‌شت و
 هاروتشین‌خاندان دایشتون و باوه‌ریان علی ئەللاهی به و
 ژماره‌یان پینج هزار خیزاله .

● سنجایی - Sinjahi -

هۆزینیکی کورده له ناوچه‌ی مای ده‌شت که ئەکه‌وتیه

خۆرائوای ناوچهی کرماشاندا نیشتهجیه و ژماره‌یان
(۱۵) هزار خیزانه (۲۸) • همریان علی‌اللهین

« Curzon, 1892, Vol. 1, P. 55. » کیزن

● ته‌ره •

هیچ ته‌تەریک له کوردستاندا جێ ی نه‌بووه •

« Malcolm, Vol. 2, P.P. 207 - 210 » مالکولم

● سه‌نگورو - Sunguru -

هۆزێکی کورده له‌سه‌رووی اوچهی کرماشاندا نیشتهجیه
و ژماره‌یان له‌گه‌ل هۆزی کولاییدا نزیکه‌ی (۲۵۰۰)
خیزانی (۲۹) •

« Curzon, 1892, Vol. L, P. 557 - » کیزن

● زنجینه - زانجینه - Zenijnah - Zangenah -

هۆزێکی کوردی شیعه‌یه و له‌ناوچهی کرماشاندا سه‌قامگیربووه
ژماره‌ی « ۱۵۰۰ » خیزانه (۳۰) •

« Curzon, 1892, Vol. 2, P.P. 112 - 114 »

● مه‌عافی - مه‌ئافی - Ma'añ -

هۆزێکی کورده ۰۰ له‌ناوچهی کرماشاندا نیشته
جێبووه (۳۱) •

[Curzon, 1892, Vol. 1, P. 557]

● نانه‌کولی - Nanakuli -

هۆزێکی کورده ژماره‌ی سه‌د خیزانیکه ۰۰ له
پۆزئاوای کرماشاندا جێگیره (۲۸) •

[Curzon, 1892, Vol. P.P. 555 - 557]

● لځور - Akhur -

هۆزیکى کوردی کرمانشانی به و ژماره ی هزار خیزانه (۳۲)

[Curzon]

● جهلیل وهند - Jelilwand]

هۆزیکى کورده .. له رۆژهه لاتی کرمانشاند
جی گیربووه (۳۳) .

[Curzon, 1892, Vol. 1, P. 55]

● جهلال وهند - Jelalwand]

هۆزیکى کورده له ناوچه ی کرمانشاند جی گیره و له
ژیر ده سه لاتی سه رتیی «کرنده» دایه .. له گه ل هۆزی بابا -
جانیدا ژماره یان خۆی له هزار خیزانیک ته دات (۳۴) .

[Curzon, 1892, Vol. 1, P. 557]

● هه مه وهند - Hamawand -

هۆزیکى کوردی کوچه ری به .. به لام له ناوچه ی کرمانشاند
گیرسانه وه و ژماره یان (۲۰۰) خیزانیک ته بێ (۳۵) .

[Curzon, 1892, Vol. 1, P. 557]

● خزل - Ghazil -

خیزانیکى کورده له ده روه بری کرمانشاند نیشته
جی به (۳۶) .

[Curzon, 1892, Vol. 1, P. 557]

کهلهور :

خیلیکی کورده له دهر و بهری سه قزیشدا هیندیکیان
نیشته جین که ژماره یان له ویدا (۳۰۰) خیزاییک نه بی (۲۷) .

[Curzon, 555 - 557]

نهم کهلهورانه له ناوچهی کرماندا له (۵۰۰۰) خیزان زیاترن
و بهشیکیان کوچهرن و نهوالی تریان نیشته جین ۵۰۰ ههوارگی
هاوینیان چیاکانی سهرووی روژئاوای ناوچهی پشتگویه و
زستانان نه گهرینهوه بو تهختاییهکانی دهشتی زههاو و قهسری
شیرین و ناوچه سنوورییهکانی تیوان عیراق و ئیران ۰۰ نهم
خیله عهلی نه لاهی و شیمه ی ئیجگار زوره .

Hululan هلولان

● هۆزیکسی لویه بهلام ناوی له لیسته ی هۆزهکانی
کرماندا هاتووه ۰۰ نهم هۆزه کوچهره و له شاخهکانی
روژهلاتی باشوری کرمان و بهرزایهکانی روباری کهرخهدا
پهرت و بلاو بوونهتهوه . ژماره یان خوی له چوار ههزار خیزان
نه دا (۲۸) .

[Curzon, 1892, Vol. 1, P. 557]

— خیلهکانی ناوچه نهردهلان

● تيلهکو — Tailaku —

نه مانه کوردی ناوچهی نهردهلان و له نزیك ههواجو

Hawaju - وه جی گیربوون و ژماره یان «۶۰۰»

خیزانه (۳۹) .

● مەنمى - Munml -

ئەم ھۆزە كوردە و لە نژىك «حسن ئاباد» ى سەر
بە ناوچە ى ئەردەلان نىشتەجىيە و ژمارەيان (۵۰۰)
خىزانە (۱۰) .

[Curzon, 1892, Vol. 1, 555 - 557]

● جابراچى - Jabrachi -

ھۆزىكى كوردى ئەردەلانىيە ۰۰ لە ناوچە ى «يىلەوەر» دا
نىشتەجىيە و لە گەل ھۆزى «مامون» دا ژمارەيان ئەگاتە نژىكە ى
«۳۰۰» خىزان (۴۱) .

● گولباخى ۰۰ گەلباخى « Gulbaki »

ھۆزىكى كوردى ئەردەلانىيە ۰۰ لە دەورووبەرى ھەواجۇدا
نىشتەجىيە ۰۰ ژمارە ى ئەم ھۆزە (۵۰۰) خىزانە (۴۲) .

[Curzon, Vol. 1, 555 - 557]

● گەشكى ، گۆشكى - Gushki -

ھۆزىكى كوردە لە نژىك يىلەوەردا
لىشتەجىيە «۱۰۰» خىزائىك ئەيى (۱۳) .

[Curzon, Vol. 1, 555 - 557]

● مامون - Mamun -

ھۆزىكى كوردى نىشتەجىيە و لە نژىك يىلەوەر» ى
سەر بە ناوچە ى «ئەردەلان» گىرساوەتەو ۰۰ لە گەل ھۆزى

جابر اجداد « Jabrucht ژماره یان نریکی » ۳۰۰
خیزانه (۱۱) .

(Curzor, 1892)

● گورگی بی .. گورگای - Gurgai -
خیلیکی کورده .. له ناوچه ی یله وهر نیشته چن
- بورن (۱۵) .

— خیلە کوردەکانی ناوچە ئازەربایجان —

● مەنگوری .. کوردی ناوچە ئازەربایجان و
له باشوری ساپلاخ جێگیر و سونین و نیشتهجێن و «۵۰۰»
خێزان ئەبن (۱۶) .

[Curzon, 1892, Vol. 1. P.P. 553 - 555]

● ئورمار - Orman -

گوردی ئازەربایجان .. ئەم ھۆزە لە ھاویندا لە
سنوور ئەپەرینەووە ئەودیو .. واتە بۆ «تورکیا» (۱۷) .

[Curzon, 1982, Vol. 1 P.P. 555 - 557]

● قەرەباغ - Qarababagh -

گوردی ئازەربایجان .. ئەم ھۆزە لە گوندەکانی دەشتی

سولدز - Sulduz - و برادۆز - Beraduz -

نیشتهجێن و شەن ، ژمارەیان لە سێ ھەزار خێزان

زیاترە (۱۸) .

[Curzon, 1892, Vol 1, 2, P. 27]

● شەمشیری - Shamshiri -

ھۆزێکی کوردی سەر سنوورە .. لە ھاویندا ئەچنە

ئەودیو .. واتە بۆ «تورکیا» چوار سەد خێزان ئەبن (۱۹) .

[Curzon, 1982, Vol. 1. P.P. 555 - 557]

● شكاك - Shekak -

هۆزىكى كوردى ئازەربايجانە و سونين و ژمارەيان «١٥٠٠»
خىزانە (٥٠) .

[Curzon, 1892, 555 - 556]

● موكرى - Mukri - Mikiy -

كوردى ئازەربايجان ٥٠ لە رۆژئاوا و باكورى رۆژئاواي
سابلاغ دا ئەنیشن ٥٠ سونين و نيشەجىن ٥٠ ژمارەيان خۆي لە
دووھەزار خىزان ئەدا (٥١) .

[Curzon, 1892, Vol. 1. P.P 555 - 557]

ژمارەي كوردەكانى ناوچەكانى توركيە و ئازەربايجان
هەميشە لە كەمى و زورىدا بوون (٥٢) .

[Wilson, 1932, P.P. 69-70]

خىلە كوردەكانى ناوچەي لورستان و خوراسان
زۆرن (٥٣) .

[Wilson, 1932, P.P. 33 34] ويلسون

● شيخ سماعيل - Sheikh Ismail -

هۆزىكى كوردى كۆچەريە لە ناوچەي ئەردەلان و
دەوروبەري ئەسفان ئاباددان Isfan Abad بە زستانان
لە دەوار و خىوئەدا ئەژين و هاوينا ئەچنە هەرىمەكانى توركيە
٥٠ ژمارەي ئەم هۆزە «٣٠٠» خىزانە (٥٤) .

● ماموش ٥٠ مامش - Mamush -

مۆزیکى کوردی ئازەربایجانیه له ناوچهی لاهیجان ر
 رۆژئاوی باشوری سابلاغ دا نیشتەجی به سونین ژمارەیان «۳۰۰»
 خێزان ئەبێ (۵۵) .

[Curzon, 1892]

● هەركی - Harki -

کوردی ناوچهی ئازەربایجانى .. وەرزى هاوین له ئێراندا
 بەسەر ئەبەن و له زستاندا بۆ دەشتای یەکانی موسڵ ئەچنەو
 ژمارەیان ئەگاتە دوو هەزار خێزان (۵۶) .

[Curzon, 1892, Vol. 1. P.P. 555 - 557]

● پازیکى - Pazeki -

مۆزیکى کوردی کۆچەرە . ژمارەى هەزار خێزانەو له
 دەور و پشتهی قیرمن - Vermli - و خار - Khar - نیشتەجین
 .. له میژدا ئەم هۆزه زۆر به توانا و ئازابوون - له دەور و
 بەری ئەرز رۆمدا بوون .. بەلام له سەرەتای سەدهی «۱۶» هاتوو
 بەره و خوار پەیتا پەیتا پەرت بوو تا تەفر و تونا بسو ..
 بەشیکی جوو ئێران و لەوی مایهوه .. بەشیکیان ماون بە
 کوردی ئەدوین بەلام بەشیکی تریان به تورکی گەت و گۆ
 ئەکەن و

[Houtum, Schindler, P.P. 48, et, Seg.]

هەندیکى کەشیان له ناوچهی « پازیکیا » له رۆژهەڵاتی تاراندا
 دانه‌نیشن (۵۷) .
 48 - 49

— خێله كوردەكانى ناوچهى خۆراسان —

● عەرلو — Amariu —

ئەم خێله لە لایەن شاعەباسەوه لە بەرزای یەكائى باكورى
رۆژئاواوه بۆ خۆراسان دوور خراوه تەوه (٥٨) .

كیرزن [Curzon, 1892]

● شاه دیللو — Shahdillu —

هۆزێكى كوردە . لە خۆراسان جێگیر بوو . . ئەم
خێله كاتى خۆى شاعەباس لە «یيجوژد» وه لە هەریمه كائى
رۆژئاواى باشوره وه بەرهو چیاكائى خۆراسانى كۆجى پى
كردوون (٥٩) .

[Curzon, 1892, Vol. ID 228]

● كوردەكانى زەهەرانلو

— Zaeferanlu Kurda —

ئەم خێله كوردە لە ناوچهى «كۆچانى» سەر بە خۆراسان
جێگیربوون . . كاتى خۆى شاعەباس لە ناوچه كائى سەروى
رۆژئاواوه بۆ بەرزای یەكائى خۆراسان رهوانهى كردوون (٦٠) .

كیرزن [Curzon, 1892, Vol. 1, P. 191]

— كوردەكانى خۆراسان زیاتر لە وهى لە كوردەكانى
ناوچهى رۆژئاواى كوردستان بچن لە لورەكان ئێركترن (٦١) .

هینرى فیلد [HenryrField]

کۆردیکی زۆر له ناوچهی خۆراساندا نیشته چين (٦٣) .

سايكس [Sykes, 1921, Page 392]

— شا عهباس ئهو كوردانهی كه له مهلبهندی خۆيانی
ههلكه ندوون .. پاش ههلكه ندنی خێلی جیرایی توركی

Geraili Turks — له جێی خۆيان .. له دامینی دۆلی

ئاتريك - Atrek — . ئهم كوردانه نیسته جين بوون و ئیت
ئهم خێله دهركراوانهی كورد كۆمهنگه كی تهواو و پیشكهوتو-
— یان دامهزراندوو (٦٤) .

[Curzon, Vol. 2, Page 174]

— كوردهكانی خۆراسان ههچهنده وهك كوردهكانی
رۆژئاوا ئهوهنده شوخ و شنگ و جوانخاسیان تیدا نیه ..
بهلام كهمن لهوان درێژترن و زیاتر له كوردهكانی لورستان ئهچن
وهك لهوهی له كوردهكانی ناوچهی رۆژئاوا بچن به تاییهتی له
رووی دارشتن و بالایی بهزیانسهوه و وهك لوردهكانیش
موزهردیان زۆر مه .. مهر لهخه نه گرتن له ناو ئهم كوردانه دا
باوه و .. بلوشهكانیش زۆر له كوردهكان جیاوازن (٦٤) .

[Ivanov, P. 152]

● هۆزی كهیوانلو - Kaiwanlu .

ئهم هۆزهش له لایهن شا عهباسه وه له ناوچهی باگوری
رۆژئاواوه بۆ خۆراسان دوور خراوتهوه (٦٥)

[Curzon, 1892, Vol. 1, P.P. 97, 48]

- جاف -

عشره تی جاف عیلتیکی کوردی کۆچهری به ۰۰ مهیدانی
 قه له م رهوی ئەم عشره ته له «کهری» و «شیروانه» تا «کهلی خان»
 و دهر و بهری «سه» به ۰۰ ژبانی ئەمانه به پهی سهرده م ژیدی
 رهوه ندی بووه و مالاتیان به خێو کردووه ۰۰ کوردستان هه
 چهنده خۆی له خۆیدا ولایتیکی به پیت و ناوچه یهکی کشت و
 کال بووه ۰۰ ئەمانه له سهرده مێکی زووه وه خۆیان له ژبانی
 شارستانی و دیهات نشینی دوور گرتووه ۰۰ له ئیزمه ی بارانی
 بههار و گۆلی گهرمیان و کوستاند گهراون و ژانیان به سهر
 له ورگه کن کردووه و گوشت و شیرینی ئەم مالاته یان خواردووه
 و رۆن و کهره و په نیر و ماست ۰۰ هتد ۰۰ له شیره که درووست
 کردووه و موو خوری مالاته کهشیان رستوون و جل و بهرگ
 و شتی پتویستی خۆیان لێ درووست کردون ۰۰ به م جۆره به ناو
 بههار و گۆلی گهرمیان و کوستاند گهراوان و ژانیان به سهر
 بردووه ۰

جاف - عشره مێکی کورده ۰ به نیشته جی و کۆچهری
 و به گزاده و بۆره پیاوه وه ئەمرۆ (۳۰) ههزار خێزان ئەبن و
 سهراوه ی به گزاده کانیشیان ئەچیته وه سهر - یار احمد به مگی

کورپی سیف الله به گئی کورپی احمد به گئی جوانپو — نهم — یار احمد
 به گه — دوو کورپی بووه — تاهیر به گک و زاهیر به گک — زاهیر
 به گک به خوی و دهستو پیوه ندیه وه سه رده می سولتان مرادی
 چواره م سالی — ۱۶۲۳ — ۱۶۴۰ — له زه هاو چۆته پال سولتان
 مراد و «دزیایی» کردوو به هوار و هه ر له ویشدا مردوووه . .

سولتان مراد نهم دهسته یه ی له بهر شه ر و شوپی تیوان
 عوسمانی و ئیرانی یه کاندایو که لک لی وه رگرتن نهم گرته خوی
 و هه ر به و ناویشه وه واته «جافی مرادی» ناویران و به ره که ی
 تریشیان که پشیان نهم تین «جافی جوانپو» هه ر له ئیران
 نهم مینه وه .

(+) نهم زانیاریه م له کتیه به نرخه که ی خوالیخوشبو
 ماموستا (علاءالدین سجادی) م وه رگرتوووه که له ژر ناویشانی
 (میژووی نهم ده بی کوردی) به خوینه ری کوردی به ریز پیتشکه ش
 کراوه (لاپره کان ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲) چاپی یه که م به بغداد
 . ۱۹۵۲

- سور میری -

هۆزیکى کوردە و لە خانەقین و دێهاتە کانى دەوروپشتى
جى گیربوون و بەم جۆرەى خوارەووە بوون :
غیرەکان سەرۆکەکانیان

۱ - قەیتولکەر قەنە حاجى

۲ - تونک خلیل ئاينە

۳ - کلاوایى کویتخا خەتول

۴ - مامەجان قەماماز

۵ - خى وه لیان على جان باوه جان

گەورەى ئەم خێلە واتە «سورمیری» حسین بەگ بوو
دوای ئەو بابا بەگ کراوە بەسەرخیل و دوای ئەو حاتم بەگ
بوو بەسەرۆکیان . کە حاتم بەگ مرد . . محمود بەگ یاز
هەلبێژارد بۆ سەرۆکیان ئەم سەرۆکیانەى دوای مردنى بۆ
حسین بەگى کورپى مایەو . . حسین بەگیش لەسالى ۱۹۲۶
هاتۆیە دنیاووە و ئێستە لە شارى بەغدا تێشتەجێیە .

شونى ئەم هۆزە . . قەزای خانەقینە . . بەتایبەتى عەلیاوا و
حاجى قەرە و قەلای و دك خێلەكەش خۆى پەيوەندى بەكى

باشی له گهڼ خيټله كورده كاني تر دا به تايه تي — باجه لان و ده لږ
و تاله باني دا و نه و هوزانه دا هه يه كه له ده ورو بهري قه زاي
خاله قيندا جتي گير بوون *

(+) نه م زانياريم له كاك (حسين محمود به گ)
سه رختلي (هوزي سوره ميري) خوي وه رگرتووه كه سالي
(۱۹۳۶) له شاري خاله قين هاتو ته دنيا وه وئستاكه له گهركي
(الثوره) له شاري به غدا داده يشي *

**Notes on Kurdish Tribes on and beyond
the borders of Mosul Vilayat and westward
to the Euphrates. [By. F. J. R.] July - 1919.**

(بهشی دووهم)

(هۆزه کانی بهرزایه کانی روبراری دیجله)

خیتلی ئه بو تاهید

هۆزیکه بچوو که . . له ناوچهی خوارووی - خه ربووت -
نیشته جیه . . ئه لێن گوايه ئه مانه به نه ژاد عه ره بن . (۱) .

- خیتلی عالیا - ئالیا - « Alien »

مه ر خیتله کانیان

۱ - « شیخ محمد » ی ماران : بیست دئی ههیه له
دهشته کانی ئه م ناوچهیه په رشی و بلاون .

۲ - اسماعیل حافظی برهات : خاوه نی چل دی یه له
ده وروبهری گرده کانی ژوو رووی ریگهی جسه زیره
- نصییین - که (۳۰) میل له قه زای « نصییین » هوه دووره .

شوین : باکوری ریگهی جزیره - نصییین -

(X) ئه م به شه دهقی وه ره گپراوی کتیه کهی [E. J. R.] .

هیز: «۱۰۰» خیزان و «۵۰» نەسب و «۳۰۰» تەنەنگە
 خاسەتە گشتی بە کانیان :
 ئەمانە یشتە جین و کاتی خۆی باجیان بە شیخان « شعر »
 ئىدا .

● علی دینلی (Ali Dinli)

هۆزیکە سەر بە یەکیستی هۆزانی بەرزایە .

● علیخا « Alikha »

تیرە یەكە لە کۆمەڵی هۆزکی .

● ئەلیکان « Aliqan »

سەرخیل . . حاجی ئۆمەر

شوین . . سعیرت

هیز ۰۰ « ۲۰۰ » خیزان

ئەم هۆزە سەر بە یەکیستی هۆزەکانی میرانە .

● ئەرایە « Arabia »

تیرە یەكە لە کۆمەڵی هۆزکی .

● ئارناس « Arnas »

تیرە یەكە لە کۆمەڵی داکشوری .

● ئاتوشی « Atushi »

سەرخیل — اسماعیل ئاغا .

شوین : — خواروی هیلێ گویان تا ئەگاتە گەلی سندی و

لە وێشەووە بۆ قوشاب .

● ئەزناکور « Aznaqur »

سهرخیل ن: احمد يوسف .

ژماره‌ی دیکان ن: «۳۰» دئ .

ژماره‌ی خیزان «۲۰۰۰» خیزان

ژماره‌ی له‌سب «۵۰» له‌سب .

شوین ن: قه‌زای «نصیین» به تایه‌تی رۆوه‌لانی باکوری

له‌م قه‌زایه .

نیشاله هه‌ره دیاره‌کان ن: خیتیکی هیتن و ژیره .

کانی خۆی باجیان به شیتخانی «شمر» داوه .

● بدر علی «Badarali»

سهرخیل ن: به‌کر به‌گ .

شوین ن: یست میلێک دووری ناوچه‌ی باکوری

ئۆرفه لیسته‌جین .

هیز ن: «۲۵۰» ته‌نگ .

● به‌رین «جومانی» (Barin)

سهرخیل ن: اسماعیل کوپی داود

شوین ن: زۆخ

هیز ن: «۷۰۰» ته‌نگ

● بار گۆهان «Barguhan»

خیتلێکه سه‌ر به‌یه‌کیتی ختلی میلی به‌کانه .

● باراهان «Barahan»

هۆزێکی بچووکه له «پامه‌د» له ناوچه‌ی دیاربه‌کر جی گیره .

● بهروار «Barwar»

سه‌رخیل : نه‌ناسراوه ..

هه‌رچه‌نده «رشید به‌گ» که له تیره‌ی بالایه و له رووی جینگه
و رینگه و دمو له‌مه‌ندی و هیز و هه‌لکه و توویه‌تی ناسراوه به‌لام
ئه‌م خیله سه‌رۆکیکی به‌رز و زۆر ناسراوی نه .

● تیره‌کان : — ژیری و بالا

سه‌رۆکه‌کانی ژیری : — محمد صالح ئاغا .. محمد ئاغا ..

طاها ئاغا .. محمد و طاها کوری
«حسن ئاغا» ن که چۆسته مردوو .

هیز : — «٤٠٠» ته‌نگ

سه‌رۆکی بالا : — طاها به‌گ : — نه‌یاره به‌رامبه‌ر رشید
به‌گ و موسی به‌گ .

هیز : — «٧٠٠» ته‌نگ

شوین : — تیره‌ی ژیری له‌و دۆله‌ی که ئه‌که‌وێته
خوارووی «گاره‌داغ» هوه .. له باشوری
ناوچه‌ی «ئامیدی» جی گیرن .

تیره‌ی «بالا» ش له‌و دۆله‌دا که ئه‌که‌وێته تیوان
«سه‌رئامیدی» و «شیلی‌داغ» نیشته‌جین .
نیشانه‌ی هه‌وا و دیاریان : —

لهم دوو تیره‌ی‌دا «تیره‌ی «بالا» زیاتر نه‌ری‌تی تاییه‌نی
 عه‌شره‌ته‌که‌ی پاراستوه ۰۰ به‌لام له رووی شارستانیتی‌یه‌وه که‌مین
 دواکه‌وتوره ۰۰ نه‌شتوانین بلین نه‌وه‌کانی هیمن و نه‌سه‌رخون
 یتجکه له‌مانه‌ش جوتیاری باش و جالاکن ۰۰ جه‌نگه‌کانی
 جیهان زبانی گه‌وره‌یان لیداون و عوسمانی‌یه‌کانیش بن به‌زه‌یی
 و نامه‌ردانه تییان که‌وتوون و باج و سه‌رانه‌یان لئ (سه‌ندوون) و
 سوخره‌یان پئ کردوون ۰۰ به‌ تاییه‌نی تیره‌ی «ژی‌ری» نه‌وه
 ستامکاریانه‌ی زور جه‌وت ۰

«پیاوه‌کانی ئەم خێله ۰۰ که‌ ناوداربن» :—

رشید به‌گ ۰۰ پیاوی ناودار و ناسراوی ئەم هۆزه‌یه ۰۰
 عوسمانی‌یه‌کان کاتی خۆی بایره‌ گه‌وره‌ی ئەم پیاوه‌یان که‌
 ناوی «موسا به‌گ» بوو ۰۰ که‌ پشتا و پشت سه‌ر خێلی ئەم
 هۆزه‌یان کردووه ۰۰ له سه‌ر خێلی لایرد به‌م لایردنه‌ی «موسا
 به‌گ» ۰۰

ناکوکی‌یه‌کی گه‌وره که‌وتوته نیوان «رشید به‌گ و موسا
 به‌گ» هوه ۰۰ به‌لام نه‌وه‌ی که‌ لیره‌دا مه‌به‌ست بن نه‌وه‌یه که‌
 «رشید به‌گ مروڤیکی زور هیمن و له‌سه‌ر خۆودا‌نایه و بو
 چاره سه‌رکردنی گیر و گرفت هه‌میشه باوه‌ری وایه که به‌
 ئاسایش کاره‌که بپه‌یتیته‌وه و دوور بن له ده‌ست‌دانه چه‌که
 ۰۰ پیاوانی ناودارانی تری ئەم خێله ۰۰ وه‌ک عشان به‌گ و جمیل

بەگ و نسیم بەگ .. بۆدلەن و لای خیلەکیان ئەوەندە بایەخدار
 نین .. ھۆزی «ژیری» یش لە عثمان ئاغا بەولاولە کہ لە ھەموویان
 دنیادیدەتر و دانائەزە کەسیکی وا بایەخداریان تێدانە .. چونکە
 محمد صالح ئاغانیان ئەک ھەر بێ دەسلالە بگرە زۆریش بەدناوہ
 .. «محمد ئاغا»ش ھیشتا ھەرزەکارە و تاقی کردنەوہی کەم
 و «ماھر ئاغا»ی برای خەریکی چەتەیی ھەوری گری یە .. ماوہ یەک
 لە ھەو بەرگیرا و رەوانەیی بەندیخانەیی موسڵ کرا . شوباتی
 سالی ١٩١٩ توانی خۆی دەرباز بکات .. لەو کاتەوہ تا ئەمڕۆ
 لە و چیا یانە وەکو «یاخی» یەک ئەزی .

● بیرازی ، Bernzieh ،

خیلیکە .. یاخود کۆمەڵیکە — لەوہ ئریکترە کہ یەکیسی —
 — یەکی ھۆزانە بن ئەک خیلیک .. ئەم ھۆزانە ھەر لە کۆنەوہ
 لە ھەریمی «سیروج» نینشتە جین و یەکیسی یەکیان لەم
 ھۆزانەیی خوارە و پیکھاتووہ :—

ھۆزەکان	پیش جەنگ .. مژارەیی خیزانەکانیان
١ — کیتکان	٧٠٠ خیزان
٢ — شیخان	= ٦٠٠
٣ — ئوکیان	= ٧٠٠
٤ — شەدادان	= ٧٠٠

= ۷۰۰	۵ - علی دئلی
= ۷۰۰	۶ - معافان
= ۵۰۰	۷ - زروان
= ۸۰۰	۸ - پتچان
= ۱۰۰۰	۹ - دینان
= ۵۰۰	۱۰ - قهراج
= ۱۰۰۰	۱۱ - میر
= ۳۰۰	۱۲ - دیدان

سەرۆکه کان :-

۱ - شیخ تۆل سەرۆکی ھۆزی شیخانە

۲ - محمد کوری عەبدی سەرۆکی ھۆزی ییخانە
داب و ئەزیتی ئەم ھۆزانە :-

ئەم ھۆزانە ئە بنەرەتدا کوردی ناوچەیی «وان» ن ە .
لەسەردەمی گرانییەکی کوشندەدا بۆ ئەم دەفترە کۆچییان
کردوو و ھەندیکیان بوونەتە عەرەب و ئیستە جل و بەرگی
عەرەب لەبەر ئەکەن و بە عەرەبیش ئەدوێن ە . بەشیکیان نیسچە
گۆچەرین و ئەوانی تریان کۆچەرن ە . ئەلێن ئەمانە گوايە جەردەو
رئ گری زۆر ئەکەن لەگەڵ ئەوەشدا ە . وەک کەسانی زیرەک
و کارامە و پیشەزان ناوبالگیان ھەیە .

● بەشیری «بشیری» «Bisheri»

سەرۆک :- ئیبن محمود علی

شوتن :- بشیری
هیز :- « ۲۰۰ » تهنگ

● - بوجاق « Bojak »

هۆزکی ناوچایه و له ناوچهی سیفریک جی گیربووه
• تهلین لهم هیزه یه کیتی به کی له گهل هۆزانی قهرهچ و هوش
•• به سهروکایه تی قساب شیخو پیکهتاوه •

● - هایکین « Haikessen »

هیزکی بچوکه و نیسته جی نریک ناوچهی سیفریکه •

● باتوان « Batwan »

شوین :- دایه « Dieh »

ژماره ی خیزان :- « ۲۰۰ » خیزان

• لهم هۆزه سهربه یه کیتی هۆزانی میرانه •

● بیراڤی « Beravi »

تیره به که له کۆمهله ی هویرکی

● چیمیکان « Chemikan »

• لهم خیله سهربه یه کیتی هۆزانی میلی به •

● چیارهش « Chiaresh »

• لهم خیله سهربه یه کیتی هۆزانی میلی به •

● کیکي « Kiki »

سهروک •• عبدالرحمن

شوين :- هاونان ۰۰ دهوروبهري روباري جاغ جاغه
زستانان ۰۰ قهره ج داغ ۰

ژماره ی خیتزان :- «۱۳۰۰» خیتزان
خیتلیکی نیمچه کوچه ری به ۰۰ نه لین گوايه به ره چه له ک
نه چنه وه سهر سازاده به ک که کاتی خوی خلیفه کانی عباسی بو
به ریوه بردنی ناوچه که ناردوویاته ته نه م شوینه ۰۰ سه رو که کانیان
زور له خویان باین و خویان به نه وه ی نه و سازاده نیرده راوه
دایه پین و به چاوپکی سووک ته ماشای خیتله کانی تر نه کن ۰

سه روکی نه م خیتله «عبدالرحمن» ۰ که پیاویکی خوینده وارو
دیادیده به و شاره زایه کی باشی له کیشه کانی میژودا هه به ۰

● چومار « Chomar »

سه روک ۰۰ خلیل ناغا

شوتین ۰۰ ناحیه ی «هه باک» که نه که و ته

باکوری روژه لاتی قهزای «نصیین» وه

«پروانه خیتلی سارهان»

● داخوری « Dakhori »

سه روک ۰۰ فرحان ناغا و شکری ناغا

شوتین نه و شوتنه ی که نه م هوزی تیدا جی گیره هه ر
بیست میلیک سه رووی روژه لاتی قهزای «نصیین» که و توه
وماوه به ک باجیان به «علی عبدالرزاق» ی گه وره ی عه شره تی
«شمر» نه دا ۰

«فرحان ناغا» ش که به کیکه له سه روکه کانی ئەم خێنه
 کابرایه کی گێژ و وێژ و به خێنده وار و تهوه زه له و ئەلێن ئەم هۆزه
 له «شیرناخ» وه هاتوونه ته ئەم شوینه .

● کۆمه له ی داکشوری « Dakshorigrup »

سه روک :- عزالدین قصر :- به یه کێ له سه روکه
 باش ناسراوه کانی ئەم کۆمه له دانه نری و سه روکایه تی ئەم تیرانه ی
 خواره وه شی پێ سیژداروه .

۱ - قه راجواز - ۲ پامان - ۳ هه باسانی -

ئەم سه روکه که «عزالدین قصر» ه ئەتوانی «۱۵۰۰» چه کدار بو
 شه به ری بکات ۰۰ له مانه ش «۸۰۰» چه کداریان به چه کی
 سووک و بچووکه وه ئەتوان به شداری جهنگه که بکه ن .

تیره کان ژماره ی خێزان ژماره ی گوند سه روکه کان

۱ - ئارناس	۵۰۰	۵	محمد صالح
۲ - قه راجواز	۱۲۰۰	۱۱	ابراهیم ناغا
۳ - پامان	۶۰۰	۸	محمد ناغا
۴ - حن که یف	۸۰۰	۳	حیی سعادته
۵ - حه سار	۷۵۰	۱۵	اساعیل
۶ - کۆلیکه	۳۰۰	۱۵	صالح ئیسمین
			ساروخا
۷ - هاسانی	۵۰۰	۱۲	عزالدین محمد
			صالح ناغا
۸ - شامیخه	۶۰۰	۷	عزالدین رشید

شوین :- ناوچه ی سه رووی قه زای میدیات

چاكترين نيشانه‌ی دياريان :

سەرۆكى بالای ئەم كۆمهله — عزالدین قصر —

سەرۆكیكى لیها تو و گرنكه .. له گه‌ل «علی پۆتى» سەرۆكى
خێلى «هوركى» كه‌مى ناكۆكه و به‌وه هه‌رگیز قایل نابێ له‌گه‌ل
ئهو هۆزانه‌دا په‌یمانى هۆزایه‌تى په‌ك بوون بیهستى كه‌ سهر به
«علی پۆتى» ن .. وادياره كه‌ ئەم «عزالدین» ه‌ چهند كه‌سیكى
كوشتى .. سالى رابوردوو «سالى ١٩١٨ — وه‌رگير» لهم
ناوچه‌یه‌دا شوپشیکى گه‌وره‌ دژی عوسمانی به‌كان به‌پابوو ..
عوسمانی به‌كانیش درنده‌نه‌ هێرشیان یرده‌ سهر قه‌لا محكمه‌كه‌یان
و داگیریان كرد .

تسته عزالدین په‌كى كه‌وتوووه .. پیری و نه‌خۆشى
كۆله‌یان كوتاوه‌ پاش ئه‌وه‌ی چه‌نگ تهاو بوو واته — جه‌نگی
جیهانی په‌كه‌م (وه‌رگير) كه‌مى به‌لاى ئێمه‌دا دای ئه‌تاشی —
واته به‌لاى ئینگلیزه‌كاندا (وه‌رگير) لهم دوايه‌دا گه‌لى شتمان
ده‌رباره‌ی ئەم كابرایه‌ زانی له‌وانه‌ش ئه‌وه‌ بوو كه‌ ئەم پیاوه‌
وه‌ك جارێ له‌ ناو خه‌لكدا ریزو قه‌دری نه‌ماوه‌ و زۆربه‌ی خێلانی
ده‌ورو به‌ری له‌ ده‌ست نایاوی ئەم كابرایه‌ سكالایانه‌ و بیجگه‌
له‌وه‌ی كه‌ كارى هۆزه‌كه‌ی خۆی گرتۆته‌ ده‌ست ، كاروباری
خێلى دێرفیریش واته به‌شى تیره‌ی ژیری به‌رتوه‌ ئه‌بات
و سه‌رباری ته‌مانه‌ش هه‌لویتى پامیاری زۆر پروون نیه‌ به‌لام
ئه‌وه‌ی كه‌ چاوه‌ڕێ ئه‌كرێ ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ئه‌و ساردیه‌ی
نیوان ئەم و علی بوێ دا هه‌یه‌تى به‌م زوانه‌ نه‌مێنێ .

داکشوری تامینی

« Dakshori Tamini »

سەرخیل :- احمد میهی - ئەلین ئەم کاربایە لەگەڵ
ئینگلیزدا زۆر نەرمە .

ژمارەى گوند ژمارەى خێزان ژمارەى ئەسب ژمارەى تەنگ

۲۰۰

۲۰

۳۰۰

۶

شوێن :- لە سەر ووی « نصیین » بە درێژایی دوۆلی گار گارە
نیشتەجێیە و پیاوانە دام و دەزگا کانی هێلی ئاسینی ئەلەمانیان
.. ئەوەی لە « نصیین » هەوێ تێدە پەڕی .. پاراست و یەکی لە
خالە رووناکە کانی ئەم خێلە ئەویە کە پیاوانە لە گەل هاوولائیانی
فەلەدا ئەجوولیتنەو و هەمیشە پە یوێندی دۆستایەتیان لە گەلیاندا
پتەو بوو بەلام لە گەل هۆزە کانی « علی پۆتی » دا ناکۆکە .

● داشی - Dashi - تیرە یە کە لە تیرە کانی هۆزی میلی .

● داسیکان - Dasikan -

هۆزێکی کوردی تیکە لاو .. هەندیکیان فەلەن و ئەوالی
تریان یەزیدین .

شوێن :- تور عابدین

میز: ۹۰۰ خیزان .

● دیدیرا - Dodora -

سەرۆک - محمود کوپی موسلی

شوین - (هیزوئی)

ئەم ھۆزە سەر بە یەکییتی خێلەکانی میرانە -

● دێرێ ئیری - Dereveri -

ئەم ھۆزە سەرۆکیکی ناسراوی وای نیە کە شایەنی ناوھێشتن

بێ .

شوین: قەزای سوور

نیرە	خیزان ژمارە ی گوند	سەرۆکەکانیان
۱ - باندا ژوور	۲۵۰	عبدالحمید بەگ
۲ - باندا ئیری	۲۵۰	گوکری کوپی
		عیساو توفق ھەمە

ئاکۆکی یەکی بێ وچان لەناو ئەم دوو تیرەیدا ھەبە ۰۰ ئەو
 ئەجەن جەنگی جیمانی کاریکی زۆری نەکردیتە سەریان و سەر
 بەھێج لایەک نین و کەسێش دەسلالتی بەسەریاندا نیە و ئەتوانن
 بەجووتە «۱۵۰» تەلگی نوێ و «۵۰۰» تەلگی کۆن ئامادە بکەن
 بەلام ئەوەی کە دیارە تیایاندا ئەوەیە کە دزیان زۆرە و
 تیرە ی - ژیری - یش لەم دواوەیدا لەگەڵ -

عزالدين قصر - ي سەر خېلى كۆمەلى داكشورى - دا پەيمانى
بەستوۋە •

● دېر مامۇكە - Dermamuka -

تېرە يەكە لە كۆمەلى ھۆركى

● دېر شېر [Dersheir]

سەرۆك - سەر كورى عمار

شوين - دېر شېر

ھېز - ۶۰۰ خېزان

● دېدان - Didan -

ئەم خېلە سەر بە يەكيتى خېلە كانى بەرازى •

● دېنان - Dinan -

خېلىكە سەر بە يەكيتى خېلە كانى بەرازى

● دوركان - Dorkan -

شوين : - دامىنى چىاي تور عابدين

ھېز - ۱۲۰ خېزان - ھەندىكىيان بەزىدىن

● دودى كانلى - Dudikanli -

تېرە يەكە لە خېلى مىللى •

● دومانا - Durmana -

تېرە يەكە لە كۆمەلى ھۆركى

● عليا - Ella -

خېلىكە سەر بە يەكيتى خېلە كانى مىللى يە

● دەنان [Danan]

تېرە يەكە لە تېرە كانى ھۆزى مىللى

● ئەلکاوات - Elkawat -

تیرەپەكە لە خێلى مىللى

● فەوقانى - Fouquani -

تیرەپەكە لە خێلى ئومریان

● گەپوسى - Garusi -

سەرۆك : - عمر كورى شاهير

شوتین : - گایەر سەر

هێز : - ۳۰ خێزان

ئەم خێلە سەر بە بەكیتی خێلەكانى میرانە .

● گۆیان - Goyan -

ئەم خێلە سەرۆکیكى چینگە و پینگەدار و ناسراوى نیە . . بەلام

«عوسمان بەگ» ناویکیان هەبە . . وەك دەرئەكەوتی لەناو

ئەم هیزەدا لە هەموویان گرنگتر و بەدەسلات ترە - ئەم

خێلە ملهۆر و سەرکێشە و هەموو دەم كانگای ئاژاوە و شەر

نانەووە بوووە بۆ میرەكانى عوسمانى و ئینگلیزەكان . . خێلىكە

هەمیشە لە شوتنە سەخت و دژوارەكانداژیاووە .

هێز - ۴۰۰ تەنگ

شوتین - خێلىكى درە و لەسەر سنور بیست مىلىك دوورى

باکوری زاخۆ دانەنیشن و بەلام بەزۆرى لە دەورووبەرى ویلايەتى

موسل جی گیرن . . سەردەمى ئامادەکردنى ئەم راپۆرتە «سالى

۱۹۱۹ - وەرگرتى» پەيوەندى تێوان ئەم خێلە و خێلى «سیندى»

و «سبغانی» درواستی باش نه بوو . . له گهَل نه وه شدا که وته
 بهر بهر کانی کردنی فله کان و نه م بهر بهر کانی کردنهش بوو به هوی
 نه وهی که شیرازه ی ئاسایشی ناوچه که به گشتی تیکچن و نه م
 کارهش له لایه ن «عبدالرحمن ئاغای شیرناح» هوه پشتگیری نه کړ،
 و هان نه درا . . به تایه تی نه و شهر و شوړه ی له م دوايه دا
 بوون به هوی کوشتی «کاپن بریستون» نه فسه ری رامیاری و
 لپراسراوی سه ربازی ئینگلیزه کان که له لایه ن گویا له وه
 له ناوبرا .

● گولیکا - Gulika -

به شیکه له کومه له ی داکشوری

● گهر گهری - Gargari -

سه رو که کان - سلیمان ئاغا - ابراهیم خلیل ئاغا - حوسنی
 ئاغا .

شوتن - هه ر له گهردی ئاویراته وه تا نه گاته ئاگرئ جیگه ی
 ژبانی نه م خپله یه .

هیز - دوو سه د ته نگه .

ژماره ی خیزان - ۵۰۰ خیزان .

نه مانه به گشتی له ده وار و خپوه تدا نه ژین و کشت و کان
 نه که ن و نه شلین - که به ره گه ز نه چنه وه سه ر عه رب . به لام
 دوانیان به کوردی کرمانجی .

● هه باسه بانى Habasbani

تیره یه کی خیللی داکشوری به •

● حاجی به یرم - Haji Beiram -

یه کیکه له

خیلیکه ناسراوه کانی ناوچه ی بوتان - سه و رگتیر -

وسه ر به یه کیستی خیلله کانی میلی به

● حه سنیه کان - Hassanekan -

خیلیکه سه ر به یه کیستی خیلله کانی میلی •

● حوسن که یف - Hassankaif -

تیره یه که له کومه له ی داکشوری

● حه سار - Hassar -

تیره یه که له کومه له ی داکشوری

● هویرکی - Hawairki -

سه روک :- علی بوئی • نه ک هر گرنگترین بگره به هیزترین

سه روکی ناو ئهم خیلله به •

تیره کان ژماره ی گوند ژماره ی خیزان سه روکه کان

---

۱ - عه لیخا ۱۵ ۶۰۰ ۱ - هوتو کوری

حسین عمر

۲ - عوسمان صالح

۳ - علی بوئی

۲ - سه یدا ۱۰ ۷۲۰

۳ - دیر ماموکا ۱۵ ۵۰۰ خلیل زاده

سالی ۱۹۱۹ له گهڼ «عبدالکریم» سرؤکی هم هیزه دا
 ټینکچو و. شیره که هرچنده زور گهرم نه بوو که له
 ټیوانیانه په یدا بوو. به لوم «علی پوتی» توانی به سر
 «عبدالکریم» دا سرکه ووی و همه سرکه وټنهش زوری نه خایاند
 چونکه «عبدالکریم» توانی هیزه تهره بووه کانی کوټکاته وه و
 جارتیکی تر شهر له گهڼ «علی پوتی» و هوزه که یدا بکات و دهري
 بخت که نه گهر له «علی پوتی» به هیزتر نه بیځ له و که متر نه .

به هر حال و. ئیسته «علی پوتی» و سر په رشتکاری
 کاروباری ختلی «سارهان-چومار-وسولکانه» و هم ختلا نه
 هرچنده په یونديان له گهڼ ختلی «هویرکی» «علی پوتی» دا باشه
 و. نه وهی شایه نی بامه نه وه په که هم ختلا نه له گهڼ «علی پوتی»
 جیاجیا سه ودا نه کهن .

له حزیرائی سالی ۱۹۱۹ دا نه وه بیسترا که «علی پوتی»
 نه یو بست دست به سر مه لېنده میری په کانی ناوچه ی میدیاتدا
 بگری و سر نه که وت و نه نجامی هم کارهش له گهڼ لقیك
 سربازی عوسمانیدا که وت شیره وه و هر دوولا هیچیان به هیچ
 له کرد .

● هیولیه - Hisulich -

هم ختله سر به په کیتی ختلا نی میلی به

● هوشن - Hoshin -

هوزیکی جیایه و. له ناوچه ی سیفیریک جی غیرسوون

ئەلەن لەگەل ھۆزى «بۇچاك و قەرەچ» دۆستى !

● ئەسپادات - Isindat -

ھۆزىگە سەر بە يەكيتتى ھۆزانى مىللىيە

● جىلايان - [Jelayan]

سەرکردە كان : رسول ئاغا - صادق ئاغا .

ئاوچە : دىيە - Dieh -

ھىز : ۴۰۰ - تەنگ

● ژىركى - Jerkieh -

سەرکردە كان : سامۆ كوپى تامۆ - عبدالرحمن خانجى

ئاوچە : رۆژھەلاتى گۆيان - كەنارى روبارى خاپور

- لە بەيت شەباب .

ھىز : ۳۰۰ - تەنگ

● كالىندەلان - Calendalan -

سەرۆكە كان : عبدالقادر داروغ - لەگەل اسماعىلى كوپى

ابراھىم پاشاى مىللى لە شىۋاتى ۱۹۱۹ ئاۋە كو ئىستە كە تەموزى

«۱۹۱۹» يە لە دياربەكرلە بەندىخانەى عوسمانىيە كان توندكراون

ئاو ئەم خىلەدا ئەۋى جىجى عبدالقادىرى گىرتۆتەۋە . «قەساب

شىخۆ» يە كە ديارە و گوايە لەلايەن ھۆزەكانى ئاوچەكە و ھۆزى

«بۇچاك و ھۆشن» ۋە پىشتىگىرى ئەكرى .

ئاوچە : رۆژ ئاۋاي (دياربەكر) لە سەر رىنگەى سىڧىرك .

هېز :- (۸۰۰۰) تهنك و هەر خيلى «كالىنده لان» به ته با
(۱۲۰۰) خيزانه .

مېزوى نهم خيله :-

ته لين گوايه نهم هوزه له بنه پرتدا تورکمان بووه . . له و
تورکمانانەى ناوچهى رۆژئاواى «ته نه دۆل» به لام وهک
خويان ته گير نه وه کاني خوى «سولستان سليم» دواى نه وهى
خيلى «زيره کى و تريکان» و چەند خيلىکى ترى کوردى له
ناوچه يه دا دهر به ده رکرد و له شويتى باو بايرانيان دوورى خست
و له سر ته وريگه نارەوا راميارى به به دناوهى که به تورک کردنى
ته و هوزانهى که تورک نين پەرش و بلاوهى پى کردن و ته مانى
هيتاوه له جياتى هوزه کورده کان که رهوانهى رۆژئاواى
«ته نه دۆل» کردوون له و پيدا دايان و که له بنه پرتدا له شويته
به رزه کاني «قهره داغ» نه زيان و به هاتيان بو نهم ناوچه يه
که خاکی کورده و پتيان ته لين «قهره جيغى» زور زو له گه ل کورد
— کاني ده و رو به رياندا دۆستايه تى و تیکه لاويان پيدا کردووه و
له ريگه ي ژن و ژن خوازي به وه بوون به خزم و له و ده مه وه ورده
ورده به ريگى کورديان له بهر کردووه زمان و نه ريتى تورکمانانەى
خويان له پير چۆته وه و بوونه ته کوردىکى ته واو و زمان و دواو
و کردار و جل و بهرگ و نامانج و ناو نيشانى جياواز ان له گه ل
کورده کاندانیه و چەند هۆزىکى کوردى کۆچه رى تريس به
نيازي نه وهى فه رماره وايانى عوسمانى چاويان ليان پى تیکه لاويان

بوون . . چونكه ئەم «قەرەجيجانە» لەو دەمەووە كە (سولتان سلیم) ئەم شووتەى داناون لەلایەن فەرمانرەوایانى عوسمانیەووە بۆ دڵنەوایی کردنیان یارمەتى زۆریان بۆ ئەهات .

«قەرەجيجەکان» ھۆزىكى نيمچە کۆچەرین — دواکەوتوو ملھور و جەربەزە و توورە و چەقاوھسوون و زوربەيان رى گرى پيشەيانە و ئەوى راستى بن ئەمانە لەکەيەكى تاريکن بە روخسارى بن گھەردى کوردەووە . . ژمارەشيان رۆژ بە رۆژ زياد ئەکات چونکە دەرگايان ھەميشە لەسەرپشتە بۆين کەلک وراکردووە نالە بارەکانى ھۆزەکانى تر .

● قەرارجوس Karajus

تيرەيەکە سەر بە کۆمەلى ھۆزاني داکشورى يە .

● کيلان دړن Kelandrin

ھۆزىكى بچووکە لە دەورووبەرى گوندى گەگەرى دائەنیش کە ئەکەوتتە سەر رىگەى (ماردین — نصيبين — موە) دى بەکە تەنيا (٢٠) ميلیک لە «نصيبين» موە دوورە .

سەرۆکەکان : — احمد ئاغا و محمود ئاغا .

تيپينى : — ھۆزىكى تريس ھەيە بە ھەمان ناوہ . .

لەوہ ئەچى کە ھەردووکیان لە بنەرەتدا يەکن بن بەلام ھۆزى

دوورەم ئىستە سەر بە يەکيتى ھۆزاني بەرازى يە

Kelish

● کيليش

تيرەيەکە لە ھۆزى ميللى

● کیرکا Kerka

ناوچه :- قهزای جزیره

هیز :- ۱۰۰۰ خیزان

ٲم هۆزه سه ر به په کیتی هۆزانی میرانه .

● کیاتکان Keyatkan

هۆزکی سه ر به په کیتی به رازی په .

● خالیجان

به ٲیکه له په کیتی هۆزانی میلی .

● خالکا .. خالکيه Khalkeih

سه رۆکه کان :- غربی ئاغا و حاجی کوپی حسن .

ناوچه :- هاوینان سه رووی شیرناخ .. زستانان ناوه راستی

رنگه ی زاخو و جزیره .

هیز :- ۱۰۰ تهنگ .

● خاله جاری Khalajari

هۆزیکه سه ر به په کیتی هۆزانی میلی په .

● کچان Khaljari

سه رۆک :- یوسف ئاغای رهشپی

هیز :- ۲۰۰ تهنگ .

ناوچه :- که ناری دهسته راستی روباری دیچه نریکه ی

دورگه ی دیوتان و جزیره »

ٲم هۆزه سه ر به په کیتی هیزانی میلی په .

● كىكى Kiki

• پروانه تېشىنىيە كە مان كە لە سەر خېلى «چىچى» •

● كىران (Kiran)

• تېرىيە كە لە ھۆزى مىران •

● كۆھسار - Kohsar -

سەرۆك :- ئەم خېلە سەرۆكىكى ناسراوى نىيە و لە گەل
ئەوەدا .. خىزانى «ئىل بە گلەر» كاروبارى ئەم خېلە ئەگىرى
كە خەلكى قەزاي «سوورن» و كۆتخاي دىگانى ئەو قەزايەن،
ژمارەى گوندەكان :- (۱۰)

ژمارەى تەنگ :- ۵۰ تەنگى نوئ و (۲۰۰) تەنگى جۆار
و جۆار ناوچە :- قەزاي «سوور» •

ئەم خېلە دزو و جەردەى زۆرە و بە ئاسانى دەستيان بە سەردا
ئاگىرى .. سالانى جەنگ سەدى دەى ئەندامانى ئەم خېلە لە
ئاوچوون •

● كۆم ئارش - Kumnaresh -

تېرىيە كە لە يەكيتى ھۆزانى مىللى

● معافان - Ma'afan -

• ھۆزىكە سەر بە يەكيتى ھۆزانى بەرازىيە •

● ماھىلامى - Mahalami -

• سەرۆكەكانى ئەم خېلە لە «كافرھەوا» دانىشن •
• ناوچە :- قەزاي مىديات

٢٠   ٢٥٠٠   خلیل به‌گ

حسن به‌گ

خاسیه‌نی گشتی :- مامی ئەم سه‌رۆکه‌کانی سه‌ره‌وه که
«خلف به‌گ»ه له‌م دوا‌ی‌یه‌دا عوسمانی‌یه‌کان گرتیان وله
سیداره‌یاندا .. که‌چی له‌گه‌ل په‌وشدا ئەم دوو سه‌ر خێله له‌گه‌ل
عوسمانی‌یه‌کاندا ناکۆک نین و ئەلین به‌لامانه‌وه هیچ گرنگ نه‌یه
له‌ سێهه‌ری میری عوسمانی یاخود سیه‌رێکی میری‌یه‌کی
شره‌فه‌دا بژین چونکه هه‌ردوو لایان موسولمانن .

ئەم هۆزه له‌به‌ر تێکه‌لاوی بی راده‌یان له‌گه‌ل هۆزه‌کانی
ده‌ورو به‌ریاندا گه‌لج له‌ داب و نه‌رت و کردوه‌ی کوردیان له
یادکردوه‌ و نه‌ عه‌ره‌ به‌کان نزیک بوونه‌ته‌وه و هه‌رگه‌ مه‌شه‌ وای
نێ کردوون که زمانی عه‌ره‌یی بزانی و پێک و پێی بدوین .

باری ئابوری ئەم خێله پاش جه‌نگی یه‌که‌می جیهان باشته
له‌ دۆخی پێش جه‌نگیان و سه‌رۆکه‌کانیشیان هه‌ر به‌ ناو سه‌رۆکن
چونکه ده‌سه‌لایان به‌سه‌ر ئەوانه‌ی له‌ دێکانی خۆیان دوورن
زۆر که‌مه و خۆشیان له‌ ناو خێله‌کانی تردا له‌ به‌ردێنده‌یی په‌وشت
و سه‌تمکاری و دله‌رقیان به‌دناون و دووره‌په‌رێش و له‌ خه‌لکی
به‌ گومانن .

میژووی ئەم خێلە : ئەو هی لەناو ئەم خێلەدا باوە ئەو هی
 کە گوا یە ئەمانە ئەچنەو سەر فەلە بوون . « ٣٥٠ » سالا بەر لە
 ئامادە کردنی ئەم پاپۆرتە ی کە سالی (١٩١٩) نووسراوە
 کارەساتیک روویداوە و وای لێ کردوون کە واز لە ئاینی فەلە
 بهێنن . ئەلێن گرانی یە کە بوو کە گەنم و دەغل و دان نەبوو
 . . ئەمانیس چوونە تە لای « پاتریارک » کە یان و داویان لێ کردوو
 فتویان بۆ بدات « بە ڕێکەوت جەژنی بەرۆزو بونیان بسوو »
 کە ڕێگە ی گوشت خواردنیان لەو رۆژەدا لێ نەگیرێ . .
 « پاتریارک » یش یە کەر ئەمە ی پێ و توون : لە پیناوی تیربوونی
 سکی ئێوەدا چۆن من پێ بە یاسا ئاینی بە کانیاندا ئەیتیم ؟ پێ و
 چاوری سەر پێچی و لە من مە کەن .

کە ئەمە یان لە « پاتریارک » بیست لەو جەژنەدا گورج کەوتە
 گوشت خواردن . . پاشان هەر بە تەواوی وازیان لە ئاینی فەلە
 هێت و بوونە موسولمان . . جگە لە زمانی زکماکی خۆیان کە
 کوردی یە . . بە عەرەبی یەکی شگاویش ناوە ناوە ئەدوین . ژنە کاتیان
 هەمیشە چل و بەرگی سوور لە بەر ئەکەن و پەچە و عەبا بە کار
 ئەهێنن . . لەم دوا یەدا کۆمە لێکی زۆری عەرەبی دەور پشێد
 پێ گەشت . . بە شیک لەم هۆزە ئەلێن گوا یە ئەمانە بە رەسەن
 بە چنەو سەر هۆزی « بنی هلال » کە هۆزیکی عەرەبی و چەند
 سەد سالیکی لە مەو بەر لە دور گە ی عەرەبیەو هاتوونە تە ئەم
 شوێنە واتە دەشتە کانی سەر ووی قەزای « نصیین » . . بەلام

وہك بۆمان روونہ ئەم جۆرہ وتالە پتووستی بەلگە ئەكەن
 كە ئەمانە نیاە . . بەلام ئەووە هەیه كە لەمەوبەر گرانى بەك
 روویداوہ و حەوت سالى درۆزەى كىشاوہ و ئەم گرانى بە ئەم
 خىلەى كردووہ بە دوو كەرتەوہ . . بەشىكىان چوونەتە «تونس»
 و بەشەكەى تریان «مەھلامى» يە ئەم شوینەى ئىستەیان كە
 مەرووى «نصيبين» چى گیر بووہ .

● ماتمىه - Matamieh -

ھۆزىكە سەر بە يەكيتى ھۆزانى مىللىيە .

● میندان - Mindan -

تیرمەكە لە خىلى مىللى

● يەكيتى ھۆزانى مىللى .

مىژووى ئەم خىلە : سەرچاوہ جۆراوجۆرەكائى ئەم
 خىلە مىللەتى كورد ئەكەن بەسى كەرتى سەرەكى بووہ

١ - مىللى ٢ - زىلان ٣ - باباكوردى .

ھەر ئە دىر زەمانەوہ وەك مىللى بەكان خۆيان ئەلین لەگەل
 يەكدا ناكۆك بوون و ھەمیشە خەرىكى شەر و شۆببون .

سەرەتای سەدەى نۆزدە . . سەردەمى سولتان «محمود»
 سى شازادەى مەزن دەسلەتايان بەسەر خوارووى رۆژ ھەلاتى
 ئىمپراتۆرىيەتى عوسمانیدا بووہ كە ئەمانەى لای خوارمەن : -

١ - ايوب بەگى بايرە گەورەى ھۆزى مىللى كە ھەموو

ناوچەى «جزيره»ى بەدەستەوہ بوو .

۲ - پاشا کۆرهی رهواندز که فرما پرده وایی ناوچهی
سۆرانی به دهست بووه *

۳ - شیخ صفوگ - سهروکی به دووه عهده به کانی
خوارووی ناوچه که بووه *

ئهم سنی سازادهیه برایه تیان پری خو شه ویستی و کامه رانی
و جهانه وه بووه و سه ربه ست بوون و خویان به هیچ لایه که وه
نه به سستیووه و بایه خیشیان نه وه نده به فرما پرده وایی نه سه نبۆن
والی به کانی به غدا نه نه دا .. به لام جار جارێ له ناو خویاندا
تیکنه چوون و شه پریان له گه له یه کتر نه کرد .. نه نه جام سولتانی
عوسمانی بریاری له ناو بردنی دان و هات به سه رکردایه تی رشید
پاشا نو سه رکوت کردنیان سوپایه کی گه و ره ی ناردده سه ریژ ..
پاشا شه پریکی خویناوی سوپا که ی رشید
پاشا توانی ره واناندز بگری و پیشای
کۆره ده ست به سه ر بکات و پاشان له ناوی بیات ..
هر له و کاته دا به شتیکی تری ئهم سوپا یه توانی
«ابوب به گ» و «شیخ صفوگ» بگری و هیزه کانیان ته فر و
توانا بکات و هه ردوو سازاده یان به به ندی ره وانای به ندیجانه کانی
دیار به کر کرد و و له وی به دیلی تا مردن مانه وه .. دوا ی هه موو
ئهم بگره و به رده یه عوسمانی به کان به سه ر هه موو ناوچه ی
کوردستاندا زال بوون و نه وی که من سه ری به رزبکراده ته وه
دژیان به و په ری دل ره قی به وه لی ی نه درا .. به لام ئهم باره

به هۆی به رپا وونی شهری نیوان مصر و عوسمانی به کان زۆری
 نه خایاند .. چونکه «تیمای به گ» که کورپه زا و ختگری
 «محمود پاشا» ی میلی بوو سه رو کایه تی نه و ختله گه وره یه ی
 نه کرد .. نه م شه رهی به هه ل زانی و ویستی پاشقو لی له
 عوسمانی به کان بگری .. نه وه بوو وای به باش زانی که دزی
 عوسمانی به کان پشتی مصری به کان بگری .. نه وه بوو هات
 «ماردین» ی داگیر کرد .. به لام نه م باره درێزه ی زۆر نه کیشا
 چونکه به هۆی به رپا وونی چه ند گیر گرفتیکی ناوخته وه
 «تیمای به گ» کوژرا .

سولتانی عوسمانی دوا ی نه وه ی که سه ر له نو ئی بتوانی ده ست به سه ر
 نه و ناوچه یه دا بگری هات به ته وای هتیری میلی ئابلقه دا و
 باری ئابووری ته و او په رپووت کردن .. نه م باره نه له باره ش
 درێزه ی کیشا تا «محمود به گ» ی کوری «تیمای به گ»
 پێ گه یشت و ده ستی به سه ر ئیش و کاری هۆزه که یدا گرت ..
 نه م به گزاده لاوه پاش ماوه یه کی که م توانی کوپا سکاری به کی
 زۆر به یینیته کایه وه - به تاییه تی دوا ی نه و یارمه تی به ی که له
 پاشای «دمشق» وه چنگی که وت و ئیتر رینگه ی بو ته خت بوو
 که به رهنگاری هتیرشه ناپه سنده کانی هۆزه کانی «طی» و «شمه ر»
 رابووستن و نه یه لانی بیژنه وه و ئیتر بو ی گونجا که نه ندامانی
 هۆزه په رش و بلاو بووه که ی له شاری «فیران شار» کو بکاته وه
 .. به م جوژه توانایه کی گه وره ی په یدا کرد و وهۆزه که ی نه وتو

به کیان گرتبوو هه ره منده له دروست کردنی « شیران »
دا تووششی هه نددی تهنگ و چه له مه
هات .. به لام هۆزه که ی له ناوچه که دا بووه هیتزکی کاریگر
و به دهسه لات +

ئه دهسه لات پهیدا کردن و پهره سه ندهی به دلی « عمر
پشای - والی دیار بکر » نه بوو .. بویه خۆی پنی پانه گیرا
هات سوپایه کی گه وره ی ریتخت و به ره و « شیران شار »
به ری که وت .. مه بهستی سه ره کی نه و هیتز ششی سه رکوت کردنی
هیتزه باشه که ی « محمود پاشا » ی « میلی » بووه .. جاله بهر نه وه ی
که سووپا که ی « عمر پاشا » زۆر درنده و پنی به زه یی بوو « محمود
پاشا » هه میسه داوای به ره لا کردنی باوکی نه کرد .. ناچار
گاره به دهستانی عوسمانی « محمود پاشا » یان به ره لا کرد و پاش
چه ندمانگی له به ربوونی « محمود پاشا » مرد و نه مه ششی
نه گه پته وه بو نه و جه زره به دان و نه شکنجه یه ی که له به ندیخانه دا
به دهست عوسمانی به کانه وه توشی هات .. پاش مردنی « محمود
پاشا » « ابراهیم پاشا » ی کوری جیگه ی گرتنه وه و بووه سه روکی
هۆزانی میلی .. به لام « ئیبراهیم پاشا » له بهر نه وه ی لاوتکی
خوین گهرم بووه موو ده م له کاروانی میری عوسمانی نه دا نه مه ش
وای لی کردن بیگرن و له خاکی باو و باپیرانی دووری بجه نه وه هه
چۆن بوو ئه م دوور که وتنه وه یه زۆری نه خایاند چونکه توانی
خۆی ده رباز بکات و به قاچاگی بچیتنه وه ناوچه که ی خۆی و

ماوه یه ک بهم شیومه به قاچاقی مایه وه و دواى ریکه وتنامه ی
 ئاشایش به ریا بوونی له گه ل کار به ده ستانی عوسمانی به کاندای مۆر کرد
 گه چی که شه ری تیوان روس و عوسمانی به کان دواى هات .
 سه ر له نو ئی «ابراهیم پاشا» که وته وه هیز پیشاندان و خسو
 ده ره خستن . . سه ره رای ئه ماته ش چه ند ده سیکیشی
 له عوسمانی به کان را وه شانده . . ورده ورده بیه نه نگ خیتله که ی
 کو کرده وه ورینکی خستن و توانی دلی شیخ و سه ر خیتله کانی در اوسین
 نه رم بکات و بو لای خو ی رابان بکیشی و یانکاته دۆستی
 خو ی و به ره به ره وای لیها ت که خیتلی میلی بکانه به هیزترین
 خیتلی کسورد وه ئه مه ش ئه گه ریته وه بو وریای و زره گی و
 وه لکه وتوو ی خو ی .

ئه م سه ر خیتله دواى گه شه که ی ئه مه مو ئی له گه ل چه ند
 سه ر خیتلیکی تری کورد توانی له هیزه کانی «حمید» ی خو ی
 ناو نووس بکات . . سولتان «عبد الحمید» یش هات و پله ی ژه زالی
 بیه به خشی و خه لاتی پاشایستی دایه . «ابراهیم پاشا» ئه م
 هه له ی له ده ست نه دا و رامیارانه ئه جو و لا یه وه و له م رینگه یه وه
 توانی کرداری ناله باری هۆزه کانی «عزه» و «شمر» بووه سین
 و کوتای به و کۆمه له چه کدارانه بهینێ که دهسته و به جیا خه ریکی
 پێ گری پرووت کردنه وه ی ئه م و ئه و بوون .

ئه م سه ر خیتله کورده که یه کێک بوو له سه ره رو که کان
 گرۆدانی «حمید» ی که چی له نه ریته ره سه نه کانی به ته وه ی کورد

.. وهك پاراستنی ژيان و مال و مولكى فله كان لای نه دابوو
 .. هم خالهش په كینك بوو له خاله رووناكه كانی هم سر خپله
 كورده و بهم هویه وه توانی سهدان خپزانی فله له شساری
 «څیران شار» كه پایته ختی «میللی» په كان بوو كوڅكاته وه و وهك
 مه لبه نديكي بازارگانی گرنگیش بازارینكي زور دهوله مه نند
 و گه شاهو و پهرمه ندووی پیکه پنا .

سهرچاوه باوه پې كراوه كان نه لښ «ابراهيم پاشا» توانیوتی
 كه به ته نيا «۱۰» هزار نهمه نی پيش هه لگيرسانی جهنگسی
 په كه می جیهان وهك سرؤكینكي دوورین له كوشتن و پرین
 رزگار بکات و همیشه به شوین نه وه شدا نه گه را كه رتکه و تنامه ی
 برایانه له گهل عهرمه كاندا وهك «جانش عفدلی» و «نكباری»
 و «شواهن» مؤر بکات به لام خپلی «طی» و «جبور» و
 «شمر - عنزه» دوژمنی بوون و هر خه ريكی نازاوه نانه وه بوون
 به لام هم سر خپله كورده توانی به هیزترین په یمانی دوستانه ی له گهل
 خپلی «چپچی» به ستنی كه خپلیكي كوردی ناسراوو به توانا
 - بوو و كاری بکات كه نه یه لی دوژمنه كانی بتوانن كار بكه نه
 سهری و ته گهره بخه نه رتکه ی و .. دواي چهند مانگی به هوی
 لیها تووی و به هیزی و دیلو ماسی به تی خویه وه توانی كه بناغه په کی
 پته وی په یوه نندی په کی برایانه له گهل تیرمه کی به هیز و گرنگی
 خپلی «شمر» دا داپرژي كه «شیخ جاراالله» سرؤکی بوو ..
 سالی ۱۹۰۴ «ابراهيم پاشا» له گهل خپلی قهرمه جدا تیکچو و

عوسمانی یەکانیش ئەمەیان بەهەل زانی و خویان هاوێشتە نساو
 شەرەکەو و ئەفسەرێ لە هێزی عوسمانی یەکان بریندارکرا و
 هێزەکەش لە لایەن هێزەکەی «ابراھیم پاشا»وە چەککرا . ئەم
 شەرە زۆر کاری کردە سەر «ابراھیم پاشا»وە وای کرد کە خۆدی
 فەرمان پەرەوایی بە ھۆی ھەروەھ کە دەسلاتی جارانی بەسەر
 خێلەکاندا ھەبوو بەرەو ئاوابوون بچێ . بەلام ئەو ھەو بوو کە
 کۆلی ئەدا و پاشا ماوەیەکی کورت توانی خۆی کۆیکاتەو و بگرە
 لە جاران زۆر بەهێزتر مەیدان بگرێتەو و تاجەنگی یەکەمی
 جیھن ھەلگرسا ھەر بەو ھێز و دلیری یە بیتیئەو .

یەکیی ھۆزانی «میللی» بریتی بوو لە ٤٨ خێلی کە لە رووی
 ھێز و ژمارەو جیاوازیبون زۆربە ی ئەم خێلانە لەو سێ گۆشەییە
 «نصیبین و ئۆرغە و دیار بکر» دا رەشمالیان ھەلدا . بوو
 کۆچەری بوون . . تەنانت چەند خێلیکی دوور وەکو خێلەکانی
 «دەرسیم» کە ئە بازەنی فەرمانرەوایی «ابراھیم پاشا»دا بوون
 کەوتەبۆنە ناو ریکی یەکیی ھۆزانی میللی بەناوبانگەو

شوتین .- پایتەختی ئەم خێلە «قیران شار» .

سەرۆکی ئێستەیان .- محمود بەگی کوری ابراھیم پاشا .
 عوسمانی یەکان تەقەللای زۆریاندا کە ئەم «محمود بەگ» بەخەنە
 ژێر ریکی خۆیانەو بەلام ئەمەیان بۆ ئەلوا و ئەیاتوانی
 دەستەمۆی بکەن و تا وەکو ئێستەش «١٩١٩ - وەرگێڕ»
 ھەلوئستی بەرامبەر بەعوسمانی یەکان دل رەقائە یە . . کەچی

كوردەكان لە ھەلۆستى رامباراھى ئەم «محمود بەگ» زۆر
 دلدار و مۆشى لەو ناچیت كە حاوونى پىر و ناوھرىكى پتەو
 پىت بەلام ھەرچە نەدە ئىنگلىزەكان بە تەواوى نۆ دۆستايەتى
 پشنى پىن نابەستن لەوانەى بەوە قايل پىن كە پارتزگارى
 ئىنگلىزەكان بكات .

ئەم «محمود بەگ» سىن رااى ھەىە — خلیل — اسماعیل —
 عبدالرحمن .

ھۆرەكان ژمارەيان شوین خاسیەتە گشتیەكان

۱ — ددن	۲۵۰	رۆژھەلاتى ڤىران شار	كوچەرىي
۲ — سیدان	۴۵۰	سەرۆوى دەنان	=
۳ — کیران	۵۵۰	سەرۆوى رۆژھەلاتى سیدان	=
۴ — دوکانلى		ئزىك قارتو	=
۵ — خالاچان	۷۰۰	خوارووى رۆژئاواى	=
		دیار بکر	
۶ — کیلیش		سەرۆوى دیار بکر	=
۷ — میندان		قەراچە داغ	=
۸ — کۆمەنار ش	۲۵۰	خوارووى رۆژھەلاتى	=
		دیار بکر	
۹ — شیریکیان	۸۰	رۆژھەلاتى ڤىران شار	-
۱۰ — ئەلکوات		رۆژھەلاتى کۆمەنار ش	

- ۱۱- داش سەرووی ماردین =
- ۱۲- کالیندالان دەرسیم و خوارووی ماردین =
- ۱۳- حاجی بیرام خوارووی رۆژئاوای جزیره =
- ۱۴- حسیکان ۳۶۰ له نزیك نصیین -
- ۱۵- خله جاری ۷۰۰ خوارووی رۆژه‌لانی =
حسن خان
- ۱۶- ئیلایا
- ۱۷- ئسایه‌دات ۸۵ سەرووی رۆژه‌لانی فیران =
شساد
- ۱۸- تیرکان ۷۰۰ خوارووی ئسایه‌دات =
- ۱۹- قاسریان ۷۵ له نزیك راس العین =
- ۲۰- پته‌وقان ۲۱۰ سەرووی فیران شار =
- ۲۱- سارتان ۸۰ راس العین =
- ۲۲- ئەو شاخان ۷۰ =
- ۲۳- مانیه ۸۰۰ سەرووی راس العین =
- ۲۴- چیمیکان ۲۵۰ سەرووی رۆژئاوای
چیمیکان =
- ۲۵- بارگۆهان ۱۳۰ سەرووی بارگۆهان =
- ۲۶- هیسولیه ۵۵۰ سەرووی رۆژئاوای
هیسولیه =
- ۲۷- چیا ره‌ش گەراج داغ نیچه =
- ۲۸- زیروفکان ۲۰۰۰ رۆژئاوای سیفریک نیمچه =

- ۲۹- داغ باشی ژماره یه گمی گوره
- ۳۰- هوشیان روژئاوای سیقریک نیمچه =
- ۳۱- بوجاك سهرووی روژئاوای =
- ۳۲- پیسکی ۸۰۰ سیقریک نیمچه
- ۳۳- حاجی مانلی ۵۰۰ له نریك بیرمچیک نیشته جین
- ۳۴- جاکالی ۱۰۰۰ سهرووی بیرمچیک کۆچه رین
- ۳۵- میردیس ۱۰۰۰ سهرووی حاجی مانلی =
- ۳۶- کاسپانی ۵۰۰ روژئاوای جاکالی نیشته جین
- ۳۷- بوتیره گیج سهرووی سیقریک =
- ۳۸- جان ییگ سهرووی میردیس کۆچه رین
- ۳۹- ییلان ۵۰۰ سهرووی بوتیره گیج نیشته جین
- بوگرا نریك خه ربوت =
- ۴۰- دریجان ۸۰ سهرووی دریجان نیشته جین و کۆچه رین
- ۴۱- کار ۵۰۰۰ دهرسیم
- ۴۳- گیگران ۵۰۰ روژئاوای دیاربکر

● میر - Mir -

خیلیکه سه ره به کیتی عشا یه ری به رازی به .

● میران - Miran -

سه رخیل - نایف به گ .

سوین - قه زای جزیره . . که ناری چه پی رووباری دیجله

خاسیه ته گشتی به کان نـ

ئەم خێلە کۆچەری به ٠٠ له هاویندا له بهرزایه کانی وائدا
خێوت و چادری لی ههڵهدهن و به هۆی جهنگهوه ئیسته ئەم
گهرمیان و کۆستان کردنهیان وهستاوه و ئەوهشی که جێی
سهرنج راکیشان بێ ئەوهیه که ئەم گهرمیان و کۆستان کردنهیان
ئەبووه هۆی ئەوهی که له گەل خێلی شیرناخدا له سهراو و
لهوهز شهر و ههرا بکهن .

● میرانی به کان نـ به گشتی که للههرق و مهور و سهرهگهرمن
«نایف به گ» ی سهرخیلیان ههچهنده مروڤیکی لیهاو و له سه
خۆ و دنیا دیده و بهیشووه له گەل ئەوهشدا زۆر پارایه و تریشی
لهوه زۆره که تووشی گیر و گرفت بێ چونکه وهك ئەلین
دهسیگی گهرهوی بووه له ناوچهی فیشخابوردا له کوشن و
پیرنی فهلهکاندا و وهکو ئەیکێنهوه «٩٠٠» فهلهی زیاتر له ناو
بردووه .

هێز نـ (١٠٠٠) خێزان ٩٠٠

ئەم خێلانە ی لای خوارهوه سهرا به یهکیتهی هۆزانی «میران» ن
که (نایف به گ) سهروکی بالا یانه .

هۆزه کان	ژماره یان شوێن	سهره که کان
١ - والیسیری	٣٠٠	یوسف ئاغا
٢ - کیمان	٢٠٠	قامسم

۳ - تیان ۳۰۰

۴ - موسا ره شه ۱۵۰

۵ - خیرکا ۱۰۰

«گیرکا»

۶ - گه پوس ۳۰ کادیهر عرسو شاهر

«گاروس»

۷ - یینجی نانا ۱۵۰ یینجی نانا جمیل سوشاتو

۸ - علیخان ۲۰۰ سعیرت حاجی عمر

۹ - دیدیرا ۱۰۰ حیرونی محمود سو موسا

۱۰ - باتوان ۲۰۰ دیسه

● میرسینی - Miraini -

له رووی قهواره وه خیلکی مام فاوه ندی به و له سر رئی
سهره کی خوارووی - ماردین و - نصیین - وه چی گیر بووه .

● میزاک - Mizizak -

تیره به که له کومه لی هویرکی

● مومان - Moman -

شوین :- ناوچه ی سهرووی رۆژئاوای جزیره

هیز :- «۶۰۰» خیزان ۰۰ «۹۰» یان له جهنگی به که می

جیهان فله برون و دووانیان گرمانجی به .

● موسا ره شه - Mosa Rasha -

هیز :- «۱۵۰» خیزان

ناوچه — قهزای جزیره

سەر به یه کیتی هۆزه کانی میرانه •

● تیروه — تیرقه — Nerva —

سەرۆکه کانی: — سعدۆ و کریم •• ئەمانه زیاتر کویتخایه کی

ئاساین نهك سهرخیل بن

شوین: — نیشته جی به کی بچووکه و لهخوارووی چال

• سهرووی ئامیدی •

هیز: — «vo» تهنگ

● ئوقیان — ئوکیان — Okina —

ئهم خیتله سەر به یه کیتی خیتله کانی به رازییه

● اومریان — Omarian —

له کاته نائاسایه کاندایه ئهم خیتله سەر به «محمیدی جزیره» یه •

ئهم تیرانه ی سهرهوه بهر له جهنگ سهر به حیزانی

«به گله» بوون •• که سهرۆکایه تی ئهم خیتله یان کردووه و ژماره یان

نزیکه ی «۲۰» کدستک ئه بچ •• ئه وه ی که شایه نی ناسی بن

ئه وه یه که په یوه ندی یه کی واپته وی ئه وتۆ ئهم تیرانه به یه که وه

ئه به ستی که هه مووان وه ک یه ک خیتل ئه جوولینه وه و به شبنک

لهاته خهریکی جهرده یی وتالان و برۆن و ناوچه کهش به رهزه

دیم ته تراوه •

هیز: — چوار سه د تهنگی نوئی بچووک و سووکه له یه

که هه موو تهنگی «۳۰۰» فیشه کی له گه لدایه و «۱۵۰۰» تهنگی

کۆنیشیان هه یه •

بەرئوم بردتی ئیش و کاری ئەم ھۆزە زۆر ستمە بۆیە
ھەمیشە لە ھەرا و ئازاوە نالە و ودان •
شوتن :- قەزای «سور» •

● پینجی نانا - Penji Nana -

سەرۆک :- جمیل کوپری چەتو

ھیز : «٦٥٠» خێزان

ئەم خێلە سەر بە یەکییتی ھۆزانی میرانە •

● پیجان Pijan

خێلێکە سەر بە یەکییتی خێلانی بەرزایە

● پینار علی - Penar Ali -

خێلێکی بچووکی و قەزای «سادە» ی کردۆتە مەلەند و ئەم
قەزایەش ھەوت میلێک لە «نەسیب» ەو دوورە و کەتۆتە
سەر پێگەی ماردین •

● ریکان - Raikan -

سەرخیل :- حاجی ئاغا

شوتن :- رۆژ ھەڵاتی زۆی گەورە کە سەر ووی زێبار
و بروزی و رۆژئاوای ئورمان لە ناوچەی ئامیدی ئەگریتەو •
ھیز :- «٢٥٠» تەنگ

دەسەڵاتی «حاجی ئاغا» ھەرچەندە بە تەواوی بە سەر ھەموو
خێلە کەدا ناپرات •• ئەتوانین بڵێن لە ئاغاکانی تریان دەست
رۆشتووترە • ھەر لە کۆنەوێ چۆرە ئاکۆکی بەک لە نیوان ئەم

خېلە و ئۆرماردا ھەيە . . ئۆرمايش كە «سیتو» سەرۆكىنە
لەمان بەھیزترن و تەنانت - رېكيانىيە كایشى بەدەست تالان و
برنى ئۆرماريە كانەوۋە بەتاييەنى سالانى جەنگ كەوتبۇنە
زەلەلەتەوۋە .

زانبارىيەكى ئەوتۇمان دەربارى مېژوۋى ئەم خېلە كۆردە
نە .

● رaman - رaman

تېرەيەكە لە خېلى داكشورى

● Saliha - صالحه

تېرەيەكە لە خېلى ھۆيركى

● Sarhan (سارھان)

سەرۆك : - على بۆتى

ئەم خېلە سەر بەيەكىتى خېلە كانى «على بۆتى» يەكە لەخېلى
«سولكارى» و ھۆيركى و چۆمار پىكھاتوۋە .

ھېز : - مېزى ئەم يەكىتى بەم جۆرى خوارەوۋە .

ۋمارەى دىكان	ۋمارەى خىزان	ۋمارەى ئەسپ
--------------	--------------	-------------

۴۰

۱۵۰

۳۰

ۋمارەى تھەنگى نوئى : - «۵۰۰» تھەنگ .

ئەم سەر ۋمىرە ئەو ۋمارانەن كە بە ئاسانى و سروشتى
ئەتوانىن دەستان بکەوئى و ئەتوانىن ۴۰٪ بخەينە سەر ئەم
ئەم ۋمارانە .

جا نه گهر په کيښکي وهك «علي بوتي» که نمونه ي گوره ي
جه ته گوري وچه قاوه سووي په سر وکي هم په کيښکي په بڼ نه ودياره
که په کيښکي په کهش دز و دروژن وجه ودهن .

(نه مه رای ئینگليزه داگير که ره کان بووه نه و سهرده مه — وهر گير)
شوتن :- گرده کاني سهر ووي روژه لاني «نصيبين»
و ناحيه ي «هاباك» ه . پروانه هوزي هوتري کي .

● سار تان - Saran -

هم خيله سهر په کيښکي هوزاني ميللي په

● سيدان - Seidan -

تيره په کي خيلي ميللي په

● سهر اكيچي پروانه خيلي سور کيچي

● سيدا [Seida]

تيره په که له هوزي هوتري کي

● شه دادان - Soikan -

هم عه شره ته سهر به په کيښکي هوزاني به رازيه

● شيوخان - Shaikhhan -

سهر وک :- حاجي احمدی نه فینه .

هيز :- «۷۰۰» خيزان . هم خيزان اته له «۹» ديدا

جتي گير بوون و . سهرده مي جهنگ زهره و زياتيکي زوريان

پي نه گه ښت .

شوتين :- قهزاي «سوور»

خاسيه ته گشتي به كان :- به شيويه كي گشتي زور هين
و بن دهنگن .. ييجگه له وهى كه «حاجي احمدى نهينه»
سر خيليان كار و باريان به ريك و پيكي به ريوه نه بات هيچ
جوره گر و گرفتنيكيش دؤخى ئاسايى ئاكو ئيسته تيكنه داون .
عشره ييكي ترش به هه مان ئاو هه به و له وانه به كه به بنه چه
بچينه وه سر ئه م عشره ته .. به لام ئه وه هه به كه ئيسته بؤته
تيره به ك له هؤزى بيرازى به .

● سىندى - Sindi -

هيزيكي تيكنه له .. موسولمان ونه ستورين ونه ستورى به كان
زور كه من

شوتين :- خوارووى سر رنگه ي سره كسى رگزيان
- «جزيره» .

تيره كان وماره ي خيزان

سلويى ٦٠٠

گوللى ٥٠

بنجگه له و خيزانانەى سره وه «٥٠٠» خيزانى كهش هه ن
كه سر به م دوو تيره يه ي سره وه نين .

ئەم ھۆزە پاش لە ئاۋچوونى كابتىن پىرسون بۆ لىندانى ھۆزى
 «گويان» ئامادە بوونى خۆى بۆ كاربە دەستى ئىنگلىزە كان
 دەرخت و بەجوتەش لە گەل ھۆزى «سىلقانى» دا ئەتوانن
 چەند ھەزار سوارىك بىترنە مەيدانى جەنگ .

● سىلقانى - Slivani -

ئەم ھۆزە دەرۋەسى «گويان» كان و پەيوندىشان لە گەل
 يەكدا باش نىيە . . جا ھەر وەك لىي دواين كە ئەمان و
 سىدى يە كان ئەتوانن چەند ھەزار جەنگاۋەرى بۆ جەنگ ئامادە
 بىكەن . . دواى كوشتى «كابتىن پىرسون» سەرەكى «سىلقانى»
 ئامادە بوونى خۆى دەرخت بۆ ئىنگلىزە كان كە لە «گويان» كان
 بىدات .

● سور گىجى

سەرخىل : حاجى احمدى ئەقنەيە . . باۋكى كامىل بەگ .
 حاجى احمد ھەرچەندە پياۋىكى پىرى بە ساللا چوۋە بەلام
 بەيەكى لە كوردە زۆر شارەزا و ورا و بلىمەتەكانى ئەم گەل
 دا ئەنرى كە كار و بارى ھۆزەكەى بگىرى . . ئەم سەرخىلە
 لىتھاتوۋە ميوان پەرزەو ئەتوانن بىكەيتە دوستى خۇمان و . .
 ئەتوانن زياتر بەلاى خۇمانا رايكيشين . ئەم كابرايە زۆر دەۋ
 لەمەندو بەھىزە .

۱ - چەمی ژوور   ۱۰   ۶۰۰

۲ - چەمی ژێر   ۲۳   ۱۳۰۰

۴۰٪ کەسانی ئەم ھۆزە لە سالانی جەنگی یەکەمی جیھاند
تیاجوون • ھۆزی «شیخان»یش ھەر لە ژێر دەسەڵاتی
«حاجی احمد» دایە و ئەتوانن «۱۲۰۰» تەنگ و «۴۸۰۰۰۰»
فیشەکیان بۆ جەنگ پێ ئامادە بکات •

شوتن :- قەزای «سوور»

«حاجی احمد» لە گەل کار بە دەستانی عوسمانی گەلێ نەرم
بوو و ھەموو کاتێ یارمەتی داو و لە لاوانی خێلەکی سەربازی
باشی بۆ گرد کردووەتەو • ئەم پیاوێک ھەر دووربین و
دنیا دیدە بە بگرە ھەمیشە خەریکی لێکدانەوێ ئەو یە کە چۆن
بۆی بلۆی خۆی و ھۆزەکی لە دەستدرێژی و ستەمکاری
عوسمانی بە کان دوور بخاتەو •

«کامل»ی کوڕیشی مۆفیککی رۆشنیر و ئاسۆ فراوانە
و دەرچووی زانکۆیەکی «سویرا»یە • ھەر کە گەڕایەو
ولایتەکی چوو رۆی سووپای عوسمانی بە کانهو • دوای
کراوە بە ئەفسەری پەيوەندی کردنی ئیوان لێژنە ی بـەرزى
ئەركانى جەنگی شەری یەکەمی جیھان و سەرکردایەتی سووپای
عوسمانی • ئەم کاپرایە کورد پەرورە و لەو پرۆایەدا بە کە

هاوکاری کردن له گهل هیزه تازه کاندای بۆ دایین کردنی مافه
رهواکانی گهلی کورد ئه رکیتی پتویسته . . واش چاوه پروان
ئه گرتی که ئهم «کامل به گ» بهم ئریکانه وهک رامیاری واییکی
دهرکه وتو و ناسراو ناوبانگی هه موو کوردستان بگریته وه .

سه رخیلی ئهم هۆزه دهسه لاتیکی پۆلاینی به سه ر تیره کانی
خیله کهیدا ههیه و ریز و پایه شی له ناویاندا ههیه و هۆزه کهش
خۆی له گهل هۆزه کانی تر داییکه .

● تاهتانی - Tahtani -

تیره یه که له هۆزی ئومریان .

● تامینی - Tamini -

له گهل عه شره تی داکشوری . . زۆر تیکه لاون .

● چووان - Chuvan -

هۆزیکه سه ر به یه کیتی هۆزانی میلییه .

● تیره کان - Terkan -

هۆزیکه له یه کیتی هۆزانی میلی

● تیان [Tiyani]

هیز ن: « ۳۰۰ » خیزان

شوین ن: ناوچه ی جزیره

ئال لێن ئه مانه به ره سه ن ئه چنه وه سه ر هۆزی « طی » ی عه ره ب

. . ناویان له ناو هه موو هۆزه کاندای زۆر به دناوه .

● اوسباخان - Uzbakhan -

عشره تیکه له به کیتی هوزانی میلی

● والی سیری - Waleseri -

سرخیل :- یوسف رزاق

هیز :- «۳۰۰» خیزان

شوین :- قهزای جزیره ۰۰ سهر به به کیتی هوزانی میلی به

● زیروان - Zerwan -

عشره تیکه سهر به به کیتی هوزانی میلی به

● زیروفکان - Ziروفkan -

خیلیکه سهر به به کیتی هوزانی میلی به

هوزنکی کوردی شاخوی مل موپ جهر به زهیه (۱) •
 مه لیه ندی بنه رته تی ئەم هۆزه سێ گۆشه یه سنوریه که یه تیوان
 ئێران تورکیا و روسیا به •

شوتن :ـ ئاگری داغی گه وره (تورکیا) ، ئاگری داغ
 بچوک (ئێران) مه ندیکیشیان له ده ور و به ری شار ه زووردا
 (عیراق) نی شه چین سه رو که کان :ـ ه لیم شای جه لالی که له
 دوا سالانی سه ده ی شازده هه م و سه ره قای سه ده ی هه قده هه مدا
 •• شوپشی کوردی (ئه رارات) ی گێرا دژی رژی
 عوسمانی به کان (۲) •

شابه نی باسیش ئەوه په که ئەو شوپشه بۆ ماوه ی (۵۵)
 سال به رده وام بوو و له تیوانی دا •• کورده کانی ئەو ناوچه یه
 زه ره ر و زیانیکی زۆریان به هیزه کانی دوژمه ن گه یاند • له پاشا
 عوسمانی به کان توانیان ئەو شوپشه پ که ته وه و ئەو خێله
 کورده ته روه نه بکه ن (۳) •

تیره‌کانی ختلی جه لالی

- ۱ - هه‌لیکان
- ۲ - ته‌هنکان
- ۳ - ته‌مو‌خۆزان
- ۴ - هه‌سا‌سبۆزان
- ۵ - لقۆل‌باش ئوغلیان
- ۶ - که‌چه‌لانی
- ۷ - گۆزان
- ۸ - بودیکانی
- ۹ - په‌شکی
- ۱۰ - چومکان
- ۱۱ - به‌ره‌یکانی
- ۱۲ - سساکات
- ۱۳ - میرسکانی
- ۱۴ - بلیخکی (بلیخکانلو)
- ۱۵ - مسرکانلو
- ۱۶ - جوتکانلی

- ۱۷ — بانوك
- ۱۸ — پڻدهوى
- ۱۹ — شيخ سايلى
- ۲۰ — لهك احمد لهوند
- ۲۱ — هورمزدار
- ۲۲ — سايئارى
- ۲۳ — دكارانسى
- ۲۴ — كافروشى
- ۲۵ — مامه لهيسى
- ۲۶ — ههياسى
- ۲۷ — اسماعيل عوزهبرى
- ۲۸ — مهرزنگ و گرزمى
- ۲۹ — گهشكى
- ۳۰ — كورد
- ۳۱ — على محوى
- ۳۲ — دۆتكى
- ۳۳ — امه مكانى
- ۳۴ — كولین
- ۳۵ — ئۆمۆبى

- (1) The Kurdish Tribes between Tigris and upper Zab
- (2) Gelali By E.J.R. synlary - By Dr. Mustafa
- (3) Akdagb - 1975 Biligi Yayinevi

رقم الايداع في المكتبة الوطنية ببغداد
(١١٢٥) لسنة ١٩٨٦

دار الحرية للطباعة - بغداد
١٤٠٧ هـ - ١٩٨٦ م

کۆماری عێراق
وێزارتی روژنیشیری و پێگه‌یاندن
ده‌زگای روژنیشیری و پلاوکرده‌نوی کوردی
ژنجیردی ژماره (145)
(1971)

العشائر الكردية

ترجمة
حسين احمد الجاف

سعر: دینار واحد

تصميم الغلاف: سلمان البصري